

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra bohemistiky

Knižní trh skotské gaelštiny a baskičtiny

Bakalářská práce

Veronika Křenková

Studijní obor: česká filologie se zaměřením na editorskou
činnost ve sdělovacích prostředcích

Vedoucí práce: Mgr. Lenka Pořízková, Ph.D.

V Olomouci, duben 2024

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní všechny použité zdroje a literaturu.

V Olomouci dne 21. 4. 2024

Podpis:

Anotace

Práce se zaměřuje na minoritní jazykové skupiny baskičtiny a skotské gaelštiny. Je zde probrán historický vývoj obou jazyků od prvních záznamů až po současnost. Pozornost je dále směřována ke knižnímu trhu a jeho struktuře. Zde jsou představeny nejdůležitější správní, nadační, distribuční a vydavatelské subjekty. V poslední řadě jsou představeny kulturní festivaly a knižní veletrhy, doplněné informacemi o historické i současné situaci výuky gaelštiny a baskičtiny. Práce je zakončena komparací obou systémů.

Klíčová slova: skotská gaelština, baskičtina, knižní trh, minoritní jazykové skupiny, festival, organizace, výuka, kultura, jazykový vývoj, fundace

Annotation

Thesis focuses on the minority language groups of Basque and Scottish Gaelic. There is discussed the historical development of both languages from the earliest records to the present day. Attention is directed to the book market and its structure. Introduced are the most important administrative, foundation, distribution and publishing bodies. Lastly, cultural festivals and book fairs are presented, supplemented with information on the historical and current situation of Gaelic and Basque language teaching. The work concludes with a comparison of the two systems.

Keywords: Scottish Gaelic, Basque, book market, minority language groups, festival, organisation, teaching, culture, language development, foundation

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat Mgr. Lence Pořízkové, Ph.D. za odborné vedení mé práce, její čas, cenné rady, konzultace i za četné opravy. Dále bych ráda poděkovala ředitelce The Gaelic Book Council Alison Lang za poskytnutí analytických dat a pečlivé zasvěcení do problematiky, stejně jako všem institucím a nakladatelstvím, které mi odpověděli a poskytli potřebné informace.

Obsah

Prohlášení	2
Anotace	3
Poděkování.....	4
Obsah	5
Úvod.....	7
Historické pozadí skotské gaelštiny	9
Struktura organizací zabývajících se skotskou gaelštinou	13
Bòrd na Gàidhlig.....	14
Creative Scotland.....	15
Scottish Book Council	15
Publishing Scotland	17
Literature Alliance Scotland	18
Acair.....	18
Luath Press	20
Francis Boutle Publishers	20
CLÀR	21
Akerbeltz	21
Kulturní programy a události na podporu skotské gaelštiny.....	23
Scottish Books International.....	23
The Gaelic Literature Awards 2024	23
Wigtown Book Festival	24
Book Week Scotland.....	24
Às an Tobar	24
Islay Book Festival	25
Crossways	25
Výuka skotské gaelštiny.....	26
Historické pozadí baskičtiny	28
Struktura organizací zabývajících se baskičtinou	32
Euskal Idazleen Elkartea	34
Euskal Editoreen Elkartea	34
Galtzagorri Elkartea	35

EIZIE	35
Gremio de Editores de Euskadi	36
Alberdania	36
Erein	37
Elkarlanean S.L.	37
Kulturní programy a události na podporu baskičtiny.....	39
Durango Fair	39
Gutun Zuria	40
Irudika.....	40
Literaktum	41
Výuka baskičtiny.....	42
Komparace skotské gaelštiny a baskičtiny	43
Závěr.....	46
Seznam zdrojů.....	47
Přílohy	53

Úvod

Tato práce se zaměřuje na problematiku minoritních jazyků, na jejich knižní trh, jednotlivé tržní segmenty, kulturní zázemí a celkové fungování těchto systémů v rámci větších kulturních a ekonomických útvarů. Při zkoumání je pozornost zaměřena konkrétně na dvě jazykové skupiny, mluvčí skotské gaelštiny a mluvčí baskičtiny. Ačkoli jsou tato uskupení z hlediska jazykových rovin vzdálená, obě se nachází ve státním útvaru, který je vyjma hlavního jazyka – angličtiny či španělštiny – tvořen i dalšími, navíc i většími, jazykovými skupinami. V rámci Španělska se jedná o katalánštinu, v Anglii, konkrétně ve Skotsku pak o skotštinu. Z tohoto důvodu se tedy zaměříme na tyto dvě minoritní jazykové skupiny a podobnosti či odlišnosti v sestavě a fungování jejich knižních systémů. V širším okruhu se práce zaměří na kulturní zázemí těchto minoritních skupin, kde budou představeny festivaly, veletrhy a jiné akce a instituce, jež napomáhají k rozvoji kultury, šíření povědomí o ní, či na vývoj výuky obou jazyků. Práce si dává za cíl představit nepříliš prozkoumanou oblast knižní produkce i kulturního boje minoritních jazykových skupin a podat základní přehled informací o jejich historii, současném působení i významu.

Výzkum se pro lepší přehlednost bude nejprve soustředit na každý jazyk jednotlivě, přičemž na konci bude provedena komparace zjištěných poznatků. V první řadě bude představen historický vývoj jazyků, a to od prvních dokladů až po současnou situaci. Tato část tak podá politicko-sociální kontext, v němž se obě kultury rozvíjely, a pomůže nám lépe pochopit jejich dnešní postavení jakožto menšinových segmentů v rámci Evropy. Následně bude rozebrána struktura organizací a institucí, které hrají důležité role v knižním trhu, jeho propagaci a finanční podpoře. V této části také představíme nakladatelství vydávající knihy v minoritních jazycích, ať již původně psaných skotskou gaelštinou či baskičtinou nebo do těchto jazyků až sekundárně překládaných. Zároveň předložíme data jejich prodejů, rozebereme fungování jejich distribučních sítí a žánrovou strukturu, kterou poukážeme k jejich hlavnímu cílovému čtenáři. Převážná část těchto informací byla přitom získána korespondenční a telefonickou komunikací s danými institucemi či odpovědnými osobami, popřípadě průzkumem národních bibliografických databází. Vzhledem k malému počtu informačních zdrojů, popřípadě neochotě některých institucí poskytnout potřebná data, je analytická část sjednocena s teoretickou částí práce.

Předposlední kapitola je zaměřena na analýzu kulturních akcí, festivalů, veletrhů a dalších událostí, které poskytují podporu a napomáhají rozvoji a propagaci minoritních skupin, jejich jazyka, tradic a kulturních hodnot, načež navážeme rozbohem školství a výuky minoritních jazyků v následující kapitole. Tato část bude opět představena jak z historického, tak i ze současného hlediska.

Na závěr ještě provedeme již dříve zmíněnou komparaci obou minoritních trhů, nastíníme jejich fungování v rámci větších tržních segmentů a zároveň provedeme sumarizaci celého výzkumu.

Historické pozadí skotské gaelštiny

Pozice, ve které se dnes skotská gaelština nachází, je výsledkem dlouhodobého politickoekonomického, sociálního i kulturního vývoje. Ten nebyl zejména během 17. a 18. století příliš příznivý, jak bude rozebráno později v této kapitole. Přestože se zájem o tento minoritní jazyk od konce minulého století poměrně zvýšil a byl zahájen proces jeho revitalizace (Macleod , a další, 2018), počet mluvčích se i nadále snižuje, ačkoli ne natolik drasticky jako v minulých letech. Podle posledního sčítání z roku 2011 se ve Skotsku celkový součet mluvčích schopných porozumět skotské gaelštině a rovněž jí mluvit i psát snížil o zhruba 0,1 % z celkové populace. Pokud však srovnáme toto číslo s masivním úbytkem o 11 % z roku 2001, je evidentní, že se pokles počtu mluvčích skotské gaelštiny do značné míry zpomalil. Dle sčítání z roku 2011 by tak mělo v samotném Skotsku žít přibližně 57 000 gaelsky mluvících obyvatel, přičemž se nebere ohled na to, zda je tento jazyk jejich prvním jazykem. (the National Records of Scotland, 2011)

Skotská gaelština náleží keltské jazykové rodině, přičemž se vyvinula ze staré irštiny. Právě odtud také vychází gaelské písmo v podobě ogamu, hláskového středověkého písma. (Watson, 2010) Podle většiny pramenů to byli právě přistěhovalci z Irska, kteří zhruba v 5. až 6. století přinesli proto-keltský jazyk do Skotska, kde se z něho postupně vyvinula první podoba skotské gaelštiny. Do začátku 10. století tento jazyk postupně upevňoval svou pozici, zatímco ze svého území vytlačoval další tehdy běžně užívaný jazyk – piktštinu. První známky úpadku zaznamenala skotská gaelština až v 11. století ve spojení s vládou Malcolma III. a s jeho sňatkem s anglosaskou princeznou Markétou Skotskou, jež se během svého života značně zasloužila o poangličtění skotského dvora a potlačení keltských tradic, nevyjímaje prosazování křesťanství. Za vlády Malcolma III. se tak například stala oficiálním jazykem při bohoslužbách latina.

V následujícím období dochází k téměř konstantnímu vytlačování skotské gaelštiny. Skotská gaelština, považovaná za barbarský necivilizovaný jazyk, byla do 15. století postupně vytlačena na geografickou periferii severozápadní části země, známé dodnes pod označením Highlands. Jihovýchodní oblast, dnešní Lowlands, naopak v převážné míře užívala germánský jazyk bližší angličtině – tzv. skotštinu. Vzhledem k této příbuznosti byla skotština běžněji užívaná v důležitých oblastech

života, kterými jsou například obchod, politika a náboženství. (Pons-Sanz, a další, 2018) Na upozadění skotské gaelštiny měly ovšem vliv i další faktory, mezi něž lze zařadit růst měst či politické události, jako byla kupříkladu válka o nezávislost Skotska mezi lety 1296–1328. (Brown, a další, 2006) Dalším zásadním mezníkem v represi skotské gaelštiny bylo přijetí Ionských zákonů v roce 1609 za vlády Jakuba I. Stuarta. Tyto zákony ukládaly hlavám jednotlivých klanů povinnost posílat své následníky do anglických škol v oblasti Lowlands, což mělo vést na jedné straně ke zvýšení vzdělanosti a civilizovanosti vysočiny a Hebridských ostrovů, na straně druhé pak k politicky výhodnému sjednocení obyvatelstva, v té době jazykově i nábožensky nestejnorodého. (Macleod, 1969)

Je nutno si ovšem uvědomit, že jazykové sjednocování Skotska byl dlouhodobý proces, který trval několik století a nikdy nebyl plně dokončen. Vzhledem k hospodářské krizi ve Skotsku na konci 16. století je možné předpokládat, že většina prostého obyvatelstva si drahé vzdělání nemohla dovolit. Teprve v 18. století se postupně rozvíjí bilingvismus mezi galským obyvatelstvem, jež v té době tvořilo zhruba třetinu celkové skotské populace. Rozvoji tohoto bilingvismu napomohla do velké míry industrializace měst, jejich následná urbanizace a zakládání škol.

Ještě v roce 1709 byla v Edinburghu založena organizace SSPCK, The Society in Scotland for Propagating Christian Knowledge, jejímž cílem bylo poangličtění Skotské vysočiny, výuka a rozšíření evangelické církve mezi tamním gaelským obyvatelstvem. Podle záznamů z roku 1748 bylo v tomto roce založeno danou organizací 134 škol, přičemž výuka probíhala zásadně v angličtině. Skotská gaelština nebyla součástí vzdělávání ve školách až do druhé poloviny 18. století. Z tohoto důvodu nebyla schopná produkovat ve větším množství písemné prameny a přežívala veskrze přes ústní tradici. (Brown, a další, 2006) Už v jednom z prvních dochovaných literárních děl *The book of the Dean of Lismore* z první poloviny 16. století (Pons-Sanz, a další, 2018) si lze povšimnout užití pravopisu určeného pro zápis skotštiny, stejně jako pravopisné i fonetické nejednotnosti skotské gaelštiny, jež je v tomto jazyce patrná dodnes. Co se týče první gaelské světské knihy vydané tiskem, za tu bývá pokládána sbírka poezie básníka Alexandra McDonalda z roku 1741, která se váže na tematiku jakobitských povstání. (Pons-Sanz, a další, 2018)

Po posledním jakobitském povstání v roce 1746 emigrovali či byli posláni do exilu ti, již podporovali povstání na straně Karla Eduarda Stuarta. První emigrační vlny však přišly už dříve ve čtyřicátých a 50. letech 17. století, kdy byli do vyhnanství

posláni skotští vojáci po prohraných bojích proti vojskům Olivera Cromwella. (Robertson, 2012) Emigrace se začala zvyšovat od konce 18. století v souvislosti s ekonomickými důsledky změny průmyslové struktury. Toto období zvýšeného odchodu obyvatelstva bývá označováno také jako tzv. vyklízení Vysočiny. (Brown, a další, 2007) Skotská gaelština se tak v následujícím období dostává do oblastí, ve kterých přežívá dodnes, tedy do východní Kanady, USA i Austrálie. Podle cenzu z roku 2021 dnes v Kanadě žije přibližně 2 170 obyvatel hovořících skotskou gaelštinou. Převážná část tohoto obyvatelstva se koncentruje na ostrově prince Edvarda a ve východní části Nového Skotska. (Statistics Canada, 2021)

Ve spojení s industrializací a urbanizací, často následovanou postupnou asimilací obyvatelstva, pro které bylo mnohem výhodnější používání angličtiny, se tak do druhé poloviny 19. století počet obyvatel schopných mluvit skotskou gaelštinou ztenčil na 6,2 % celkové populace, jak uvádí první provedené sčítání gaelsky mluvícího obyvatelstva z roku 1881. (Brown, a další, 2006) Ještě výsledky cenzu z roku 1901 prokázaly znalost gaelštiny u 202 700 mluvčích. Toto číslo o století později kleslo na 58 652 obyvatel, tedy téměř na čtvrtinu. (Brown, a další, 2007)

Jak jsme si tedy ukázali, vývoj skotské gaelštiny byl až do konce 18. století omezován a její užívání se stalo spíše okrajovou záležitostí. Jistou změnu přineslo až století následující. Významnou událostí bylo hned ze začátku vydání bible ve skotské gaelštině v roce 1801. (Pons-Sanz, a další, 2018)

Tak jako jiné země i Skotsko v 19. století obešla vlna nacionálního cítění a hledání národní identity, ačkoli zde byly revitalizační snahy vždy poněkud marginální a více se soustředily na kulturní tradice, jako tradiční tartany než na jazyk. Asi největším podnětem pro obranu skotské gaelštiny se stala kontroverze ohledně pravosti Ossianových zpěvů. (Robertson, 2012) Pravost Ossianových zpěvů byla zpochybněna již krátce po jejich vydání. Poprvé byly zveřejněny v neúplné podobě pod názvem „*Fragment of ancient poetry collected in the Highlands and translated from Gaelic or Erse language*“ 1760, souborně poté o pět let později 1765. Osm let po smrti autora Jamese Macphersona v roce 1796 bylo provedeno přezkoumání a tyto zpěvy byly nakonec přiřazeny k ohlasové poezii, volně vystavěné na starších skotských pověstech a zpěvech. (Ottův slovník naučný, 1999)

Úbytek gaelsky mluvícího obyvatelstva pokračoval i napříč 20. stoletím, avšak již se začínaly prosazovat myšlenky na jeho obnovu a revitalizaci. Jazyk, který neměl

a dodnes nemá, z hlediska lexika, plně ustálenou podobu¹, byl nejčastěji používán v rámci písní a poezie což souvisí i s orální tradicí gaelské literatury. Z poloviny 19. století vyniknou mezi básníky nejvíce jména jako Dr John MacLachlan of Rahoy and Uilleam MacDhùhleibhe nebo Mary MacPherson, stavící své verše na odporu a protestu. Gaelská poezie měla silný vliv i ve století dvacátém, kde se můžeme setkat se jmény jako Sorley McLean či George Campbell Hay.

V polovině století se jazyk žánrově rozrostl o gaelsky psané autobiografie. Ty jsou specifické především tím, že jejich subjektem není ani tak osoba autora jako výjimečného jedince v rámci společnosti jako reprezentant komunity. Autobiografie jsou zaměřené na detail, avšak vyhýbají se imagitivnímu životu autora. Ve Skotsku stejně jako v Irsku můžeme najít tento styl autobiografií, kde se autoři vyhýbají osobním názorům, zcela běžně. Donald John MacDonald a jeho autobiografie *Buth Ailig* je jedním příkladem. (Brown, a další, 2007)

Na sklonku 20. století a počátku nového milénia pak bylo založeno mnoho organizací a sdružení jako například Scottish Publishers Association v roce 1973. Nejdůležitější z nich si představíme v následující kapitole. (Schoene, 2007)

V roce 2004 skotská vláda přijala zákon, kterým zavedla skotskou gaelštinu jako jeden z úředních jazyků. *The Gaelic Language (Scotland) Act* vešel v platnost v roce 2005 a dal také vzniknout výkonnému orgánu skotské vlády Bòrd na Gàidhlig. (Brown, a další, 2007)

¹ Skotská gaelština má mnoho dialektů, které jsou však syntakticky často velmi homogenní, avšak podrobná studie variability gaelské syntaxe zatím nebyla provedena. Je ale zcela běžné, že i v rámci jednoho města lze nalézt cedule s různými variantami názvu označující stejnou věc. (Lamb, 2008)

Struktura organizací zabývajících se skotskou gaelštinou

Jak bylo ukázáno v předchozí kapitole, revitalizace skotské gaelštiny je proces, který byl zahájen poměrně nedávno. Během konce 20. a začátku 21. století vznikla řada organizací řešící problematiku snižování počtu mluvčích. Struktura knižního trhu skotské gaelštiny je stále v procesu rozvoje a není příliš složitá. Jednotlivá nakladatelství jsou přitom často postavena na ochotě jednotlivců se silným vztahem ke gaelskému jazyku a jsou odkázána na finanční podporu ze strany vládních i nevládních institucí. (Sinclair, a další, 2004)

Kreativní průmysl je důležitou součástí ekonomiky UK. V roce 2015 nakladatelský sektor zaměstnával přes 29 000 obyvatel, přičemž 90 % z nich spadalo pod knižní produkci. Celkové příjmy vydavatelského průmyslu v roce 2016 se rovnaly 5,1 biliónům liber. (Frontier Economics, 2017)

V porovnání s těmito údaji zaměstnával skotský vydavatelský průmysl dle zprávy z průzkumu od Creative Scotland z roku 2014 zhruba 1000 obyvatel. V roce 2018 dle údajů Nielsen BookScan tvořil z hlediska prodaných knih skotský trh 8,4 % britského knižního trhu. Dle asociace vydavatelů (PA) byl v tomto roce příjem z prodeje skotských knih ve výši 3 600 liber.

Skotský trh je poměrně křehký, ohrožený velkými nakladatelskými subjekty v Londýně, jako jsou např. Bertelsmann, News Corporation či Pearson. Jakožto subjekty s vyššími obraty mohou tyto společnosti mimo jiné nabízet i vyšší zálohy pro autory. Pro skotské autory je tedy vyhlídka na smlouvu s londýnským nakladatelstvím lukrativnější než smlouva s nakladatelstvím skotským. Skotsko-gaelský trh, jakožto ještě menší segment, je na tom ještě o něco hůře. Vzhledem k finanční závislosti na grantech a nízkém kapitálu v odvětví musí být jednotlivý nakladatelé v rozhodování, zda danou knihu vydají či nikoli, velmi opatrní. Publikace tak často vycházejí ve dvoujazyčných i vícejazyčných verzích. Tento zranitelný stav skotského průmyslu však nakonec vede k méně konkurenčnímu systému, ve kterém jednotlivé subjekty spíše vzájemně kooperují. (Klamet, 2020)

Role gaelského trhu má tedy v rámci publikování Spojeného království naprosto nepatrnou roli, za to regionálně, zvláště pro nacionálně citící skotské obyvatelstvo má, už kvůli předávání znalosti tohoto jazyka a jeho udržování, roli zásadní. Tento fakt nám potvrzuje i seznam nejlépe prodávaných knih za rok 2022

a 2023 organizace Gaelic Book Council (viz dále), která zastřešuje velké množství gaelských nakladatelů. Na prvních příčkách se nachází převážně učebnice gaelštiny, skotsko-gaelské slovníky a literatura pro děti (tabulka 7 a 8 viz přílohy). Kromě těchto žánrů nakladatelství ještě ve větší míře vydávají literaturu faktu a básnické sbírky. Ve zmíněných přílohách si také lze všimnout zisku, který ve dvou případech spadá do ztráty, což není ojedinělý jev a poukazuje na riziko, se kterým nakladatelé gaelské literatury musí počítat.

Gaelic Book Council tak má v záležitostech gaelského vydávání naprosto klíčovou roli, jelikož bez finanční podpory této organizace, její distribuční síť a propagace by mnoho nakladatelských subjektů nemělo šanci dlouhodobě fungovat.

Co se týče oblasti prodeje, prodej knih ve skotské gaelštině je spíše zaměřený na online prodej, popřípadě koncentrován do prodejen v oblasti Skotska. V rámci exportu a distribuce gaelských knih, u většiny nakladatelů dominuje využívání služeb společnosti Amazon.

Vládní a nevládní organizace

Bòrd na Gàidhlig

Bòrd na Gàidhlig je výkonný orgán skotské vlády, sídlící v Inverness, jehož založení předcházela *The Gaelic Language (Scotland) Act 2005*.²

Jeho úkolem je mimo jiné propagace skotské gaelštiny, podpora rozvoje vzdělání tohoto jazyka a šíření znalostí o gaelské kultuře, udílení rad skotským ministrům v otázkách souvisejících s danou problematikou, vytváření či aktualizování tzv. *The National Gaelic Language Plan*, a následně podnikání jednotlivých kroků k jeho naplnění. První plán vyšel následujícího roku v květnu 2007. Pro období mezi lety 2023–2028 byl tento plán zveřejněn k 21. prosinci 2023 jako čtvrtý v pořadí.³

Kromě výše zmíněného pole působnosti navíc Bòrd na Gàidhlig schvaluje plány dalších institucí, jejichž seznam je volně přístupný na oficiálním webu orgánu.

² *The Gaelic Language (Scotland) Act 2005*, byl schválen skotským parlamentem 21. dubna 2005, následně 1. července 2005 obdržel královský souhlas a poté byl 13. února 2006 uveden v platnost.

³ BÒRD NA GàIDHLIG. The National Gaelic Language Plan. BÒRD NA GàIDHLIG. *Bòrd na Gàidhlig* [online]. 2023 [cit. 2024-03-10]. Dostupné z: <https://www.gaidhlig.scot/en/gaelic-language-plans/the-national-gaelic-language-plan/>

Jednotlivé jazykové plány jsou hodnoceny z hlediska funkčnosti v rámci kontextu každé společnosti, instituce či uskupení. Ačkoli však mělo ustanovení z roku 2005 zajistit začlenění gaelského jazyka mezi zbylé oficiální jazyky, pevná opatření nebyla nikdy přijata a *The National Language Plan* tak funguje spíše na bázi návrhu, který si je možné v rámci instituce přizpůsobit. (Macleod , a další, 2018)

Creative Scotland

Creative Scotland je organizace založená pro podporu umění a kulturního průmyslu, jež pomáhá financovat z peněz skotské vlády a The National Lottery.⁴ Finanční podpora může být poskytnuta třemi různými způsoby. Prvním z nich je tzv. Open Funding. Tento program má tři podkategorie, jež se různí podle subjektu, kterému jsou dotace poskytnuty, i podle jejich účelu. Kromě Open Funding existuje ještě Regular Funding. Ten, jak již název napovídá, poskytuje dlouhodobou podporu na dobu tří let těm organizacím, které výrazně přispívají k rozvoji kreativního průmyslu ve Skotsku, a Targeted Funding, pro specifické aktivity a konkrétní cíle, které vyžadují sérii cílených dotací.⁵

Aktivity organizace byly poněkud pozastaveny během pandemie v letech 2020 a 2021, v rámci podpory kulturního sektoru. Pro rok 2024/2025 skotská vláda podala návrh o navýšení rozpočtu Grant in Aid na 68 miliónů liber. Rozpočet za minulý rok byl nižší o přibližně třináct miliónů.⁶

Scottish Book Council

Scottish Book Council spadá do kategorie obecně prospěšných společností. Byla založena v Glasgow v roce 1968. Její rada se k dubnu 2024 skládá z osmi lidí, již se scházejí čtyřikrát ročně. Jejím cílem je poskytnutí rad a pomoci autorům, kteří píšou

⁴ CREATIVE SCOTLAND. About us. *Creative Scotland* [online]. [cit. 2024-03-11]. Dostupné z: <https://www.creativescotland.com/about>

⁵ CREATIVE SCOTLAND. About Our Funding. *Creative Scotland* [online]. [cit. 2024-03-11]. Dostupné z: <https://www.creativescotland.com/funding/about-our-funding>

⁶ CREATIVE SCOTLAND. *Scottish Government Draft Budget 2024/25* [online]. 2023, 19.12. [cit. 2024-03-08]. Dostupné z: <https://www.creativescotland.com/news-stories/latest-news/archive/2023/12/scottish-government-draft-budget-202425>

literární díla ve skotské gaelštině, a zároveň finanční podpora nakladatelství, jež mají zájem tento druh literatury vydávat.⁷

Společnost je financovaná z podpory vládních orgánů Bòrd na Gàidhlig a Creative Scotland, dále pak z prodeje knih a poskytování dalších služeb, jako jsou například školení či čtení pro děti. Největším příjmem přesto zůstává podpora Creative Scotland, která činí 42 % z celkových příjmů, a Bòrd na Gàidhlig, jež přispívá k činnosti z 38 %. Vlastní prodej dosahuje tedy necelých 20 %.

Co se týče výdajů, organizace má daný roční rozpočet ve výši 95 000 liber pro účely poskytování grantů pro vydavatelskou činnost a grantů fungujících na bázi provize. Z této druhé skupiny lze pak dotovat autory či nakladatele do maximální výše 6 000 liber. Tato suma je však určena pro již známé spisovatele, u nichž je jistá záruka, že knihu skutečně dopíšou. U nových nebo méně známých autorů je pak výška finanční podpory nižší. Gaelic Book Council také pokrývá značnou část vydavatelského procesu v závislosti na tom, zda se jedná o literaturu čistě gaelského jazyka, nebo zda je dílo bilingvní povahy. V prvním případě mohou být náklady na vydání pokryty až ve výši 80 %, zatímco v případě druhém se bude částka odvíjet od množství gaelského jazyka v publikaci. Pro úplně nová vydavatelství nabízí organizace plné uhrazení vydání jejich prvních dvou titulů psaných ve skotské gaelštině.

Mimo tento obecný systém grantů má Scottish Book Council ještě zvlášť uzavřené smlouvy s nakladatelstvími Luath Press a Acair, kterým poskytuje rozpočet do 20 000 liber ročně v závislosti na počtu vyrobených knih na jistý druh žánru. V případě Luath Press jde o tzv. contemporary fiction, tedy fikci zasazenou do současnosti. U Acair pak jde o fikci psanou zjednodušeným jazykem, pro snadnější porozumění a lepší čitelnost pro čtenáře s nižší znalostí gaelštiny.

V současné době navazuje společnost spolupráci s největším producentem skotsko-gaelských knih, nakladatelstvím Acair, s cílem navýšit množství beletrie v tomto jazyce. Mimo to prezentuje plány na zavedení a podporu audioknih, jež by mohly značně přispět k výuce skotské gaelštiny. (Gaelic Books Council, 2022)

Scottish Book Council také skrze svůj vlastní obchod a webové stránky uchovává data o prodeji skotsko-gaelských knih nakladatelství, která skrz tuto

⁷ THE GAELIC BOOKS COUNCIL. About us. *Comhairle nan Leabhraichean The Gaelic Book Council* [online]. [cit. 2024-03-10]. Dostupné z: <https://www.gaelicbooks.org/about-us>

organizaci knihy poskytují. Níže uvedená data tedy nezahrnují knihy prodávané přímo vydavateli či maloobchodníky. Následující tabulka ukazuje prodeje knih v letech 2017–2023:

	celkem
2017–2018	8 451
2018–2019	6 215
2019–2020	6 844
2020–2021	6 276
2021–2022	7 107
2022–2023	7 626

Tabulka 1: Prodeje knih Gaelic Book Council 2017–2023

	skotsko-gaelské	anglické	bilingvní
2021–2022	4 812	372	1 914
2022–2023	5 472	391	1 690

Tabulka 2: Počet prodaných knih Gaelic Book Council dle jazyka

V roce 2021–2022 se z celkem prodalo zhruba 908 různých titulů, z nichž 63 byly anglické knihy, 607 skotsko-gaelské a 234 titulů patřilo k bilingvním knihám. Zároveň 373 titulů a 2 459 celkově prodaných kusů náleželo k dětské literatuře. Mimo jiné bylo také prodáno nepatrné množství knih v dalších jazycích: skotštině, francouzštině a němčině.

V roce 2022–2023 pak Council množství prodejů i počet prodaných titulů navýšil. Prodáno bylo přibližně 919 různých titulů, ze kterých bylo 63 anglických, 607 skotsko-gaelských a 237 bilingvních. Co se týče dětské literatury z celkových 919 titulů bylo prodáno 363 dětských, z toho čítalo prodaných kusů 3 341. I v tomto roce bylo navíc prodáno nepatrné množství knih v dalších jazycích: skotštině, francouzštině a němčině a irštině.

Knihy jsou buď objednávané přímo u nakladatelů, nebo jsou distribuovány skrze jejich distribuční síť. Mezi nejdůležitější distributory patří Central Books, Booksource and Gardners.

Publishing Scotland

Publishing Scotland je orgán, jenž má v kompetenci obchod, nakladatelský sektor a vzájemné vztahy mezi subjekty v rámci jednotlivých oblastí. Založen byl v Edinburghu 1974. Publishing Scotland tvoří poměrně rozsáhlou síť organizací, včetně nejrůznějších nakladatelských a dodavatelských uskupení. Její součástí je například i Scottish Book International. (viz níže)

Nakladatelský proces samozřejmě zahrnuje síť několika dalších důležitých organizací. Jednou z nich je Nielsen BookData, která spravuje ISBN a SAN.⁸

Literature Alliance Scotland

Literature Alliance Scotland je literární fórum a charitativní nekomerční organizace působící od roku 2001. Její snahy se soustřeďují převážně na propagaci skotské literatury a jazyků Skotska.⁹

LAS v listopadu 2016 také poprvé hostila summit zaměřený na mezinárodní propagaci literatury a knih (ang. *Summit on the International Promotion of Literature & Books*). Tento summit byl už prvním krokem ve snahách, jež přispěly ke vzniku Scottish Books International, organizace pro propagaci skotské literatury v zahraničí, která zahájila svou činnost poprvé na knižním trhu ve Frankfurtu v roce 2019.¹⁰ (Viz kapitola: Kulturní programy a události na podporu skotské gaelštiny.)

Nakladatelství

Acair

Acair je v současné době největší nakladatelství vydávající knihy ve skotské gaelštině, zároveň je od roku 2018 charitativní organizací a spolu s výkonným orgánem Bòrd na Gàidhlig zajišťuje knižní distribuci.

⁸ PUBLISHING SCOTLAND. Overview. *Publishing Scotland* [online]. [cit. 2024-03-17]. Dostupné z: <https://www.publishingscotland.org/about-us/overview/>

⁹ LITERATURE ALLIANCE SCOTLAND. About. *Literature Alliance Scotland* [online]. [cit. 2024-03-11]. Dostupné z: <https://literaturealliancescotland.co.uk/about-us/>

¹⁰ LITERATURE ALLIANCE SCOTLAND. Events. *Literature Alliance Scotland* [online]. [cit. 2024-03-11]. Dostupné z: <https://literaturealliancescotland.co.uk/events/>

Založeno bylo v roce 1977 ve Stornoway s cílem vydávat nekomerční literaturu ve skotské gaelštině a angličtině či literaturu jinak spojenou se Skotskou oblastí, historií a sociokulturním zázemím.¹¹

V této době kolem 70. a 80. let 20. století se teprve začínal vyvíjet vzdělávací systém pro gaelsky mluvící obyvatelstvo (viz kapitola Výuka skotské gaelštiny), přičemž jedním z problémů souvisejících se vzděláváním byl i obrovský nedostatek výukového materiálu, jako jsou knihy a učebnice. Pro aktuální potřeby bylo vydáno šest publikací za spolupráce několika subjektů (University of Strathclyde, HIBD, CnE atd.) pod nakladatelstvím Cliath, ale z dlouhodobého hlediska bylo zapotřebí nakladatelství, které by pokrylo gaelskou produkci, což nakonec vedlo k založení nakladatelství Acair. (McLeod, 2020)

Nepočítaje starší publikace, během roku 2023 nakladatelství vydalo zhruba patnáct nových titulů. Většina těchto titulů spadá žánrově pod kategorii dětské literatury. Nejprodávanějším titulem za rok 2023 byl *The Changing Outer Hebrides* z kategorie non-fiction, jehož autorem je Frank Rennie, profesor University of Highlands and Islands zaměřující se na udržitelný rozvoj venkova.¹²

V tabulce níže jsou uvedeny nejúspěšnější tituly 2023 dle žánru:

Historická non-fiction	4
Příručky	1
Biografie	2
Sbírky poezie	4
Historické romány	1
Obrazová kniha	1
Dětská literatura	1
Naučná literatura	4
Celkem	18

Tabulka 3: Bestsellery nakladatelství Acair za rok 2023 dle žánru

¹¹ ACAIR. About. *Acair* [online]. [cit. 2024-03-11]. Dostupné z: <https://acairbooks.com/about/>

¹² UNIVERSITY OF THE HIGHLANDS AND ISLANDS. *Professor Frank Rennie* [online]. [cit. 2024-03-23]. Dostupné z: <https://www.uhi.ac.uk/en/research-enterprise/cultural/institute-for-northern-studies/staff/professor-frank-rennie/>

Jak lze vyčíst, v roce 2023 bylo prodáno 18 titulů, přičemž jiné, které nejsou zaznamenány, nedosahovaly tak vysokých hodnot prodeje, aby byly signifikantní. Nejúspěšnější knihy přitom obecně patří k non-fikční literatuře, konkrétněji do oblasti historie či k naučné literatuře zabývající se krajinou Hebrid a Vysočiny nebo spadají do kategorie životopisných děl o nejrůznějších osobnostech Skotska.

Luath Press

Nakladatelství Luath Press založil v roce 1981 manželský pár Tom a Rene Atkinsonovi ve vesnici Barr v jihozápadní části Skotska. Nakladatelství bylo přesunuto do Edinburghu po jeho převzetí Gavinem and Audrey MacDougallovými v roce 1997. Co se týče žánrů, nakladatelství vydává poměrně široký okruh literatury. Ročně vydá zhruba 30 až 40 nových titulů a během svého působení navázalo kontakt již s více než 330 autory, mezi které patří jména jako Alison Irvine nebo Mark Thompson.¹³

Francis Boutle Publishers

Francis Boutle Publishers je malé nakladatelství, které se zaměřuje na vydávání bilingvní literatury evropských minoritních a regionálních jazyků, kupříkladu velštiny, katalánštiny, faerštiny, fríštiny, okcitanštiny či sámštiny. Do tohoto rámce spadá i skotská gaelština, ve které Francis Boutle vydává básnické sbírky a antologie.

Vzhledem k bilingvní povaze vydávané literatury nejsou cílovým čtenářem pouze osoby schopné mluvit skotskou gaelštinou a rozumět jí, ale také osoby, které se o tento minoritní jazyk zajímají nebo se teprve nachází v procesu učení. S ohledem na poměrně malou cílovou skupinu nejsou náklady tisku vysoké a pohybují se do maximální výše 200 kopií. Kvalitní malonákladový tisk umožnil tomuto nakladatelství vydávat publikace, které by za jiných podmínek nebyly ekonomické.

V roce 2023 vyšly v nakladatelství celkem dva tituly, oba patřící ke sbírkám poezie. Autorem jedné z nich je i skotský básník a politický zpravodaj působící pro stanici BBC's An Là, Niall O'Gallagher. Jeho básnická sbírka *Fuaimean Gràidh: dàin*

¹³ LUATH PRESS. The Luath Story. *Luath* [online]. [cit. 2024-03-11]. Dostupné z: <https://www.luath.co.uk/the-luath-story>

taghta (ang. *The sounds of love: selected poems*) vyšla hned ve třech jazykových úpravách: skotsko-gaelské, anglické a bilingvní.

Nakladatelství je finančně podporováno výše zmíněnou společností Scottish Books Council, jejíž dotace pokrývají 40–50 % výrobních nákladů. Zároveň společnost pomáhá při organizaci čtení a uvádění na festivalech. V minulosti nakladatelství dostávalo podporu též ze strany organizace pro lidská práva PEN.

CLÀR

Vydavatelství CLÀR bylo založeno v Inverness v roce 1996 skotskou autorkou Lisou Storey. Vznik souvisí s projektem zvaným „Ùr-sgeul“. Tato velice úspěšná série knih byla iniciována skrze Gaelic Book Council. (Schoene, 2007) Jedná se o projekt zacílený na nové mladé spisovatele a zvýšení produkce gaelské fikce pro dospělé čtenáře. CLÀR vzniklo původně jako producent dětské literatury, ačkoli nyní vydává tituly z řad non-fiction, science-fiction a vydalo i několik sbírek poezie. Nakladatelství spolupracuje s autory, jako jsou například básník Niall O'Gallagher nebo básnička a spisovatelkou non-fiction Deborah Moffatt.¹⁴

Akerbeltz

Malé skotské nakladatelství Akerbeltz, vydalo svůj první titul v roce 2011.¹⁵ Jeho zakladatel Michael Bauer jej založil se záměrem vydat svou vlastní knihu o gaelském překladu pod názvem *Blas Na Gàidhlig: The Practical Guide to Scottish Gaelic Pronunciation*, s vědomím, že žádné komerční nakladatelství by se vydání neujalo. Následná činnost nakladatelství se zakládala na jednotlivých ekonomicky výhodných příležitostech, jako opětovné vydávání titulů, na které se nevztahují autorská práva, např: *Arabské noci*. Dalším projektem nakladatelství byla opět kniha Michaela Bauera *Ronan agus Ciorstag air a' chroit*. Tentokrát se jednalo o dětskou knihu, snažící se znovu zavést gaelské hláskování ve zvířecích onomatopoiích namísto anglického, které začalo převládat. Vzhledem k tomu, že na knihu bylo zapotřebí ilustrátora, byla kniha doplněna i o irskou a manskou verzi. Nakladatelství se nyní

¹⁴ CLÀR. *Our Publications* [online]. [cit. 2024-03-24]. Dostupné z: <https://clar.online/our-publications/>

¹⁵ AKERBELTZ. *About Akerbeltz* [online]. [cit. 2024-03-24]. Dostupné z: <http://www.akerbeltz.eu/akerbeltz.html>

soustředí na gaelskou produkci, přednostně knihy původně psané v gaelštině, popřípadě knihy z irské a manské oblasti. Zatímco na začátku pracovalo nakladatelství na bázi print on demand, během posledních let pro snadnější logistiku přešlo pod správu self-publishing společnosti IngramSpark, která nabízí globální distribuci.¹⁶ V současnosti se nakladatelství zaměřuje na prodej jak ve Skotsku, tak v Americe, popřípadě se přes internetový obchod dováží knihy i do jiných zemí.

Tabulka níže zobrazuje počet prodaných knih dle lokace:

	2019	2020	2021	2022	2023
Počet prodaných knih US	422	810	700	388	407
Počet prodaných knih UK	120	294	155	139	131
Ostatní prodej	16	24	178	114	48
Přímý prodej	136	118	138	238	161
Prodej e-knih	109 (vráceny 2)	304 (vráceno 6)	248 (vráceno 5)	338 (vráceny 3)	297 (vráceno 6)

Tabulka 4: Počet prodaných knih nakladatelství Francis Boutle mezi lety 2019–2023 dle lokace

Přímým prodejem jsou myšleny objednávky přímo od organizací, hlavně The Gaelic Book Council či od nezávislých knihkupectví. Dle statistik i samotného názoru majitele Michaela Bauera byla koronavirová pandemie překvapivě prodejné období. V tabulce můžeme vidět, že v roce 2021 byl obrovský nárůst prodeje mimo UK a US, který vzrostl až šestinásobně oproti předchozímu roku. Nakladatelství se v současné době snaží soustředit na rozvoj e-knih, jelikož zaznamenávají zvyšující se poptávku po tomto druhu literatury.

Co se týče bestsellerů, na prvních příčkách se napříč lety umísťuje poměrně konzistentní složení titulů, mezi které patří například *Bla*, *A Gaelic Alphabet*, *Scots Gaelic An Intro*, *Dwelly*, *Burns* nebo *Pippi*. Z největší části jsou tedy nejprodávanější knihy učebnice a slovníky, sbírky poezie a knihy pro děti.

¹⁶ INGRAMSPARK. *Global Book Distribution with IngramSpark* [online]. [cit. 2024-03-30]. Dostupné z: <https://www.ingramspark.com/how-it-works/distribute>

Kulturní programy a události na podporu skotské gaelštiny

Vzhledem k obrovskému množství knižních festivalů, kterých se ve Skotsku ročně odehrává přes šedesát, akcí na podporu čtenářstva a dalších sociálních událostí, jež mají sloužit k propagaci literatury a ke kulturnímu rozvoji skotské gaelštiny, skotštiny a angličtiny, se v této kapitole zaměříme výhradně na ty, jež se těsněji zaměřují na literaturu skotské gaelštiny. Je potřeba přitom brát v úvahu fakt, že mnoho knižních festivalů a akcí se neorientuje pouze na jednu jazykovou skupinu, ale naopak propojuje jednotlivé jazyky a kultury. Z těchto si zmíníme alespoň pár největších.

Scottish Books International

Jak už bylo zvýšeno výše (viz Literature Alliance Scotland) činnost Scottish Books International je od roku 2019 spojena se snahou propagovat skotskou literaturu a její reprezentativní autory na mezinárodním měřítku. Obnovení zájmu o skotskou literaturu od konce 19. století má za následek i prezentování skotských knih na festivalech v Kanadě, Bulharsku, Norsku i v České republice na pražském festivalu BookWord, ve Frankfurtu a na festivalu v Göteborgu. (Schoene, 2007)

The Gaelic Literature Awards 2024

Cenu za nejlepší gaelskou literaturu každoročně na bázi přihlášek uděluje Scottish Book Council. Přihlásit lze skotsko-gaelskou knihu vydanou v jakékoli zemi mezi květnem a dubnem daného roku ve čtyřech různých kategoriích, kterými jsou poezie, fikce, nefikční dílo a tvorba pro děti.¹⁷

Festivaly

Jednotlivé knižní festivaly a veletrhy začaly vznikat za účasti mnohých nekomerčních organizací od konce druhé světové války. Úplně první uspořádaný festival ve Skotsku, Edinburgh Festival, se konal v roce 1947. (Cairns, 2017)

¹⁷ THE GAELIC BOOKS COUNCIL. *The Gaelic Literature Awards 2024* [online]. [cit. 2024-03-24]. Dostupné z: <https://www.gaelicbooks.org/support-for-writers/the-gaelic-literature-awards-2024>

Wigtown Book Festival

Mezi festivaly odehrávající se mimo centrální Skotsko patří Wigtown Book Festival, pojmenovaný podle města Wigtown, kde se pravidelně od roku 1999 koná. Pořádá se vždy na podzim a trvá celkem deset dnů. Jeho organizátorem je Wigtown Festival Company, skládající se z obrovského množství dobrovolníků. Jedná se o rozsáhlou akci s bohatým programem, jejíž obrat činí každoročně přes 4 milióny liber. Organizace zároveň pořádá ocenění v kategorii eseje a poezie, v jejímž rámci dále dělí ocenění za nejlepší tvorbu ve skotské gaelštině a ve skotštině.¹⁸

V roce 2019 festival obdržel finanční podporu od pěti institucí ve výši 193 818 liber. Celkové prostředky činily 644 617 liber a na provoz festivalu bylo utraceno 408 841 liber.

Book Week Scotland

Tento podzimní festival je každoroční událost, již pořádá charitativní organizace Scottish Book Trust a jejíž podporu zastřešují organizace Creative Scotland a SLIC. Festival se koná během šesti dnů v listopadu a je určen pro širokou veřejnost. Program tvoří výstupy pozvaných skotských spisovatelů, básníků i ilustrátorů.¹⁹

Às an Tobar

Tento týdenní knižní festival je každoročně pořádán organizací Ceòlas. Ceòlas byla původně založena v roce 1996 Hamishem Moorem jako hudební a taneční škola, ale její činnost a okruh zájmu se postupem času se rozrostly. Organizace se nyní zaměřuje na gaelskou kulturu, kterou podporuje v rámci poskytování gaelských jazykových kurzů, školení pro učitele, provozováním gaelské rádiové stanice či pořádáním koncertů.²⁰

¹⁸ WIGTOWN FESTIVAL COMPANY. History of the Festival. *Wigtown Book Festival* [online]. [cit. 2024-03-23]. Dostupné z: <https://wigtownbookfestival.com/about/history-of-the-festival>

¹⁹ SCOTTISH BOOK TRUST. *About Book Week Scotland* [online]. [cit. 2024-03-24]. Dostupné z: <https://www.scottishbooktrust.com/book-week-scotland/about-book-week-scotland>

²⁰ CEÒLAS. *About Ceòlas* [online]. [cit. 2024-03-24]. Dostupné z: <https://www.ceolas.co.uk/about/>

Islay Book Festival

Poprvé se Islay Book Festival odehrál v roce 2006. Tato každoroční událost se původně vyvinula z malého čtenářského klubu v Port Ellen na ostrově Islay, jak už napovídá název samotného festivalu. Kromě programu tvořeného pozvanými autory a básníky jsou provozovány návštěvy škol i workshopy. Obzvláště návštěvy škol jsou brány jako velice důležitý prvek programu sloužící k podpoře kreativity, čtení a psaní u dětí co nejširšího věkového rozpětí. Propagace skotské gaelštiny se skrz Islay Book Festival děje nejintenzivněji právě touho cestou.²¹

Crossways

Crossways byl poměrně úspěšný literární festival nejen literatury skotsko-gaelské, ale také irské, skotské a anglické. Tradice tohoto festivalu nesahají hluboko, poprvé byl zorganizován v Merchant City v roce 2018, následován festivalem v Glasgow 2019. Prozatím poslední konání této akce se uskutečnilo virtuální formou v roce 2021.²²

²¹ ISLAY BOOK FESTIVAL. *About Islay Book Festival* [online]. [cit. 2024-03-24]. Dostupné z: <https://www.islaybookfestival.co.uk/about/>

²² IRISH PAGES. *The Festival* [online]. [cit. 2024-03-24]. Dostupné z: <https://crosswaysfestival.org/about-crossways>

Výuka skotské gaelštiny

Z hlediska získání historického přehledu výuky skotské gaelštiny či jejího užívání ve školách je nutné se nejprve vrátit zpátky a připomenout si již dříve zmíněné Ionské zákony z počátku 17. století. Již v této době lze v předmluvě tohoto zákona nalézt prohlášení, v němž stojí, že není mocnějšího nástroje pro odstranění skotské gaelštiny než instituce školství a také anti-gaelsky zaměřené organizace SSPCK. První *The Education (Scotland) Act* z roku 1872, který v první řadě odjímal církvi zodpovědnost nad záležitostmi ve věci vzdělávání a předával ji do rukou státního aparátu, nepodpořil použití tohoto jazyka ve výuce a jeho používání v rámci školních pozemků bylo navíc trestáno. Dostupné záznamy ohledně trestů za mluvení ve skotské gaelštině sahají až do 30. let 20. století. (Macleod , a další, 2018)

I přesto byl gaelský jazyk udržován prostřednictvím nejrůznějších uskupení. Prvním takovým byla „Highland Society“, založená 1724 a od roku 1770 působící jako gaelská škola a kostel. V době, kdy velkou část Evropy zasáhla vlna nacionálního cítění, vzniká v roce 1841 na univerzitě v Glasgow tzv. „Ossianic Society“, spolek studentů bohosloví diskutující o různých tématech v gaelském jazyce. Ještě na konci století, v roce 1874 byla založena „The Highland Society of Glasgow“ pod záštitou kostela svatého Columba. K jejím zásluhám patří vytvoření gaelské knihovny a organizování recitálů či poskytování gaelských lekcí. (Macleod, 1969)

Za první velký krok, jenž vedl ke změnám v přístupu vyučování ve skotské gaelštině, lze paradoxně pokládat již výše zmíněný rok 1872. Přijetí „The Education (Scotland) Act“ v roce 1872 totiž spustilo vlnu kontroverze ohledně postavení skotské gaelštiny a ta dala vzniknout řadě organizací, mezi prvními z nich například „The Gaelic Society in Inverness“, a v roce 1891 také první organizaci zaměřené přímo na podporu skotské gaelštiny An Comunn Gàidhealach, jež je plně aktivní i v současnosti. (McLeod, 2020) Právě tato organizace se velmi zasloužila o prosazení lepší pozice pro gaelštinu ve vzdělávacím zákoně „Education (Scotland) Act“ v roce 1918. Tyto snahy o začlenění gaelštiny do vyučovacích osnov však až do 60. let nedosahovaly valných úspěchů a jednotlivé kroky či výnosy byly málo efektivní. Teprve v 60. letech se jako první pokusil o bilingvní vyučování v ostrovních školách koncil v Inverness-shire, následován projektem „Western Isles Bilingual Project“ mezi lety 1975–1982, který dal základ gaelskému vzdělání. V roce 1974 tak byla otevřena první gaelská univerzita

Sabhal Mòr Ostaig ve Skye a následující rok bilingvní školy v Inverness a v Glasgow. (Brown, a další, 2007)

Co se týče školních učebnic, jedna z prvních sbírek prózy vytvořené pro školní potřeby pochází z roku 1828. Autorem této čítanky byl ministr skotské církve, spisovatel a básník Normana McLeod (1783–1862), který sbírku vydal pod názvem *Co-chruinnaachadh airson na Sgoillean*. (Macleod, 1969) Přestože bylo ještě během první poloviny 20. století vydáno několik textů upravených pro školní četbu např: *Rosg Gàidhlig* z roku 1915 od W. J. Watsona (Macleod, 1969), byla produkce výukových materiálů jedním z klíčových problémů při zahajování prvních projektů v rámci gaelského vyučování v 70. a 80. letech 20. století. I po založení nakladatelství Acair bylo financování těchto publikací z ekonomického hlediska problematické. Tuto situaci vyřešilo až v roce 1999 založení fundace a organizace pro koordinaci distribuce učebních materiálů „Stòrlann Nàiseanta na Gàidhlig“. (McLeod, 2020)

Vyučování skotské gaelštiny se od roku 1985 rozšířilo a její výuka je nabízena na mnohých školách, nicméně stále jsou zde oblasti, v nichž je vynakládáno méně úsilí a které by bylo možné vylepšit, jako je například materiálová i programová podpora výuky pro cizince či kurzy a lekce pro dospělou část populace.

Historické pozadí baskičtiny

Baskičtina se řadí k izolovaným jazykům, tudíž ji se španělštinou kromě územní blízkosti nepojí žádný vztah. V tomto ohledu jsou na tom se skotskou gaelštinou podobně, avšak mluvčích baskičtiny je ve srovnání s ní podstatně více. Dle posledních průzkumů jich čítá zhruba 937 000. (Eustat, 2022) Tato minoritní skupina se dnes koncentruje na území Baskicka, španělské autonomní oblasti v západních Pyrenejích, a v jižní Francii. Baskičtina je jediným neindoevropským minoritním jazykem v Evropě, kde se jí podařilo udržet navzdory jejímu umístění mezi velkými jazykovými národy – španělským a francouzským.

Narozdíl od skotské gaelštiny zůstává historický původ baskičtiny stále předmětem debat mezi lingvisty a historiky.²³ Během let se tato otázka stala předmětem mnoha spekulací a hypotéz. Některé teorie naznačují, že by baskičtina mohla mít své počátky již v předindoevropském období, dokonce snad až v paleolitu. Na starověkých nápisech v Akvitánii byl například nalezen jazyk v mnohém baskičtině podobný. Tato skutečnost vedla mnohé vědce k domněnce, že tento starověký akvitánský nebo vasconko-akvitánský jazyk byl baskičtině velmi blízký, a dokonce že se mohlo jednat i o starší verzi tohoto jazyka (Igartua, a další, 2021).

Dalšími možnostmi jsou například i Baskicko-iberská teorie, která navrhuje spojitost baskičtiny s iberštinou, jazykem, kterým se hovořilo na starověkém Pyrenejském poloostrově, případně teorie řešící vztah mezi baskičtinou a kavkazskými jazyky. Prozatím však neexistuje žádný pevný důkaz o jakékoli souvislosti baskičtiny s jinými skupinami jazyků nebo i používáním tohoto jazyka mimo dnešní geografickou oblast (Igartua, a další, 2021).

Co se týče prvních dochovaných textů v tomto jazyce, ty pochází až z 16. století. Nejstarším známým textem tak je soubor básní a písní *Lingua Vasconum Primitiae*, jehož autorem je Bernat Etxepare (Sarasola, 2020). Přesto existuje alespoň několik málo dokladů, které by k existenci tohoto jazyka či jazyka jemu příbuznému mohly poukazovat. K jednomu z nich náleží vlastní jména nelatinského původu v jinak latinských textech z období mezi prvním a třetím stoletím, kdy do této oblasti proniká Římská říše. Lze předpokládat, že drsný a hornatý terén, spolu s obecnou zaostalostí

²³ V případě skotské gaelštiny sice existují sice také různé teorie vzniku, liší se od té, jež byla uvedena v této práci, avšak převážná část historiků a lingvistů se přiklání právě k tomuto výkladu.

tohoto regionu, nebyl pro Římany příliš lákavý či jinak výhodný, což mohlo vést k relativnímu zachování tehdejšího Baskicka. Tento faktor, spolu s dalšími, mohl přispět k udržení jisté míry autonomie a kulturní identity regionu v období římské expanze, a tudíž i zachování jazyka. (Trask, a další, 1995)

Dokumenty z období úpadku Římské říše ve druhé polovině třetího století často zmiňují silný odpor proti nájezdům germánských kmenů, který pravděpodobně vedl ve formování prvních politických institucí v této oblasti, a nakonec vyústil v posílení používání baskičtiny. Bohužel však až do 11. století nemáme z dokumentů psaných v baskičtině téměř nic, vyjma vlastních jmen, tudíž písemnosti v tomto jazyce buď neexistovaly či se nedochovaly. (Trask, a další, 1995) Až do 19. století pak byli texty převážně spjaty s náboženskou výchovou a celkově s katolickou vírou, která měla ve Španělsku obrovský vliv.

Během 16. a 17. století prošla baskičtina významným vývojem, jenž byl ovlivněn politickými i kulturními změnami. Baskické území se během 16. století stalo součástí Kastilie a Francie, a přestože si zachovalo vlastní administrativní instituce, úředním jazykem byla pouze kastilština (Igartua, a další, 2021). V jižních provinciích bylo navíc vytlačování baskičtiny kastilštinou ráznější, což nakonec vedlo k tomu, že byla baskičtina omezena pouze na verbální komunikaci a několik překladů náboženských textů. Aktivněji byla využívána hlavně v severních provinciích, kde se usilovalo o její standardizaci. Spisovatel Bernard Etxepare vydal v roce 1545 první tištěnou publikaci *Linguae Vasconum Primitiae*, napsanou plně v baskičtině. Toto dílo se stalo symbolem hrdosti k příslušnosti k baskickému národu. B. Etxepare mimo to také usiloval o rozvoj baskičtiny jakožto kulturního jazyka. Dalším významným spisovatelem této doby je například Joanes Leizarraga, který v roce 1571 vytvořil první kompletní baskický překlad Nového zákona do baskičtiny (Trask, a další, 1995).

Mezi významné autory 17. století poté patří Arnaut Oihenart a Pedro de Axular či Pedro Agerre. A. Oihenart přispěl do baskické literatury důležitou sbírkou přísloví a poezie, která skýtá velice propracovaný elegantní styl tohoto autora. Na druhé straně P. Agerre napsal asketické dílo nazvané *Guero* (1643), klasické mistrovské dílo baskické literární tvorby. Vliv práce tohoto autora lze snadno zaznamenat ještě i v dnešní standardní baskičtině. (Trask, a další, 1995)

Situace kolem baskičtiny začala být komplikovanější v 18. století s nástupem politických opatření, která omezovala její používání. Mezi politickou událost, která měla výraznější dopad na baskický jazyk lze jmenovat například Francouzskou

revoluci v roce 1789 a jazykovou uniformitu, kterou s sebou nesla. Stejně tak i situace ve Španělsku nebyla pro minoritní jazyky přívětivá, jelikož veškeré úkony týkající se života obyvatelstva od obchodu přes vzdělávání až po administrativu byly vedeny pouze ve španělštině. Jiný jazyk povolen prozatím nebyl (Trask, a další, 1995). Příkladem represí je i dílo *Peru Abarca* (1802) od spisovatele Juana Antonia Moguela, které bylo kvůli výhradám vůči jazyku vydáno až 79 let po jeho dokončení. Během 18. a 19. století tak tyto faktory způsobily, že se baskičtina začala vytrácet a byla nahrazena silnějšími jazyky, ponejvíce španělštinou, francouzštinou nebo navarrskou románštinou (Igartua, a další, 2021). Kromě výše zmíněného díla, *Peru Abarca*, které by se dalo považovat za jednoho z předchůdců románu v baskičtině, bylo během 19. století napsáno pouze několik málo románů. Mezi těmito lze zmínit například první baskické literární dílo publikované ženou, spisovatelkou Bizentou Mogel či Vicentou Moguel, *Ipuin onak* (1804). Mezi další díla patří román *Bein da betiko* (1893), jehož autorem je Resurrección María de Azkue a *Piarres Adame* (1888) od spisovatele Jeana Baptiste Elizamburu.

Během poslední třetiny 19. století se však i přes potíže objevovaly snahy o obnovení a standardizaci jazyka, nejrůznější hnutí a festivaly pro baskičtinu, a dokonce se otevřely první školy, kde se hovořilo baskicky, tzv. ikastolas (viz výuka baskičtiny) (Vegas, 2020)

Přestože ve Španělsku tak už v 19. století a v první polovině 20. století existovala nakladatelství, která vydávala baskickou literaturu, žádné z nich se na ni přímo nezaměřovalo a vydávali ji spíše ojediněle. Navíc ani neexistovala žádná pravidla a normy pro vydávání tohoto typu literatury. V 60. letech 20. století si jako první uvědomil tento nedostatek spisovatel Rikardo Arregi, jenž na něj upozornil ve svém spisu *Politikaren atarian*. R. Arregi také společně s dalšími autory, jako je například Gabriel Aresti nebo Ibon Sarabola, založil v roce 1967 Lur, baskické sekulární nakladatelství, které financovali pomocí překladů děl. (Kontazar, 2015)

Největší rozvoj baskických nakladatelství přišel v 70. letech 20. století ve spojení se smrtí diktátora Francisca Franca v roce 1975. Hned následující rok bylo otevřeno knihkupectví pod skupinou Elkar a nakladatelství Erein (více viz Nakladatelství) K rozvoji také přispělo vytvoření baskické autonomie, spojené s decentralizací Španělska v roce 1979. (Sanchez, 2010) Je zajímavé, že největší rozvoj organizační struktury a kulturních platforem byl zahájen již za diktatury mezi lety 1936–1975. V šedesátých letech tak vzniklo vedle nakladatelů i velké množství

baskických románů a pod vlivem magického realismu začaly vznikat alegorické romány, které daly možnost vyhnout se cenzuře a zároveň podávat kritiku politické situace (Vegas, 2020).

Struktura organizací zabývajících se baskičtinou

Baskický knižní trh je v současné době z velké části zaměřen na propagaci v zahraničí, což potvrzuje i značné množství projektů, které se na tuto oblast soustředí (viz Etxepare Basque Institute). S touto propagací souvisí i překlad baskických děl do jiných jazyků. Baskická literatura bývá ponejvíce překládána do španělštiny, dále pak francouzštiny a angličtiny.

Mnoho baskických autorů se tak dostalo na mezinárodní trh. Jedním z prvních takových autorů je Bernardo Atxaga, který v roce 1988 vydal povídkový soubor *Obabakoak*, jenž byl přeložen do 25 jazyků.²⁴

Baskicko je autonomní oblast, která má v rámci rozhodování větší svobodu než skotský parlament. Organizační struktura je poměrně systematická, rozdělená do asociací dělících se podle profesního zaměření či podle oblasti zájmu. V současné době je baskický knižní trh orientovaný z velké části do zahraničí, kde se soustředí na prezentaci svých děl a na navazování kontaktů a upevňování mezinárodních vazeb s dalšími institucemi a zahraničními nakladateli, s cílem nalézt ty nakladatele, kteří jsou ochotni poskytovat překladovou baskickou literaturu v rámci své nabídky. Další důležitou oblastí pro vydavatelské odvětví je školství a jeho provázanost s knižním trhem, kterou více rozebereme v kapitole Výuka baskičtiny. (Kontazar, 2015)

Co se týče distribuce, v baskickém vydavatelském sektoru existují celkem čtyři distributoři. Velké společnosti jako například Elkar, mají své vlastní distributorské sítě. Pro zmíněný Elkar je to distribuční síť Elkar Banaketa. Mezi další distributory pak patří Maceda Distribución de Libros, Proবাদisa a Eficiencia y mejoramiento personal.²⁵

Ve vztahu k celkovému španělskému knižnímu trhu je Baskicko jednou ze šesti oblastí s vysokým počtem čtenářů.²⁶ Španělsko se již posledních několik let potýká s vysokým počtem nečtenářů, který tvoří k roku 2023 35,9 % španělské populace. Pro španělský a v jeho rámci i baskický knižní trh je charakteristická vysoká internacionalizace. Na exportu knih se tak podílí španělská asociace The Association

²⁴ PUBLIC BOOKS. *The Basque Novel Comes of Age* [online]. FABER, Sebastiaan. 2017 [cit. 2024-03-31]. Dostupné z: <https://www.publicbooks.org/the-basque-novel-comes-of-age/>

²⁵ CÁMARA DEL LIBRO DE EUSKADI. *Distribuidores* [online]. [cit. 2024-03-31]. Dostupné z: <https://liburuganbara.eus/asociados/distribuidores/>

²⁶ Mnoho oblastí, jako například Galicie či Valencie, se nachází pod národním průměrem.

of Spanish Chambers of Books, která mimo jiné zahrnuje také The Chamber of Books of the Basque Country.²⁷

Pro porovnání role, kterou baskický vydavatelský sektor jakožto segment španělského trhu zastává, španělský knižní trh se v roce 2019 skládal z celkového počtu 2 864 soukromých nakladatelů.²⁸ Z tohoto počtu se dle souhrnné zprávy baskické vlády řadí 108 subjektů k baskickým nakladatelstvím, přičemž během roku 2019 vydalo baskickou literaturu 99 z nich.²⁹

Co se týče nadací a grantů na podporu baskické literatury, jistou část příspěvků uděluje přímo baskická vláda.

Etxepare Basque Institute

Expere Basque Institute je veřejná instituce, jejíž vznik schválil baskický parlament v roce 2007 a která svou činnost zahájila v roce 2010. Institut zaměřuje svou činnost na prezentaci baskické kultury a jazyka na mezinárodní úrovni, přičemž spolupracuje se zahraničními partnery, jako jsou univerzity, umělecká centra, festivaly apod. Jeho činnost je financovaná baskickým ministerstvem kultury.³⁰

Ve vztahu k partnerským mezinárodním univerzitám zprostředkovává čtenářský program baskičtiny (ang. the Basque language and culture readership programme) či studijní programy tohoto jazyka.³¹ Pod správu Institutu také spadá platforma *Basque. Books*. Slouží ke zvýšení internacionalizace a viditelnosti baskické literární produkce v rámci festivalů, veletrhů a dalších prodejních akcí v zahraničí.

²⁷ *Report on the Spanish publishing sector Year 2022* [online]. Madrid: Federation of Associations of Publishers of Spain, 2023 [cit. 2024-04-03]. Dostupné z: https://www.federacioneditores.org/img/documentos/Informe_sector_editorial_2022_ing.pdf

²⁸ FEDERACIÓN DE GREMIOS DE EDITORES DE ESPAÑA. *Statistical Data* [online]. [cit. 2024-03-31]. Dostupné z: <https://www.federacioneditores.org/ingles/datos-estadisticos.php>

²⁹ EUSKADIKO EDITOREEN ELKARTEA. *XV Informe de la Edición en Euskera 2019* [online]. 2019 [cit. 2024-03-31]. Dostupné z: https://www.euskadi.eus/contenidos/informacion/keb_argit_lib_euskara_2019/es_def/adjuntos/informe-edicion-euskara-2019.pdf

³⁰ ETXEPARE BASQUE INSTITUTE. *Who we are* [online]. [cit. 2024-03-31]. Dostupné z: <https://www.etxepare.eus/en/who-we-are>

³¹ ETXEPARE BASQUE INSTITUTE. *Promoting Basque language* [online]. [cit. 2024-03-31]. Dostupné z: <https://www.etxepare.eus/en/promoting-basque-language>

Etxepare Basque Institute také uděluje finanční podporu za překladatelskou činnost, případně finanční příspěvky pro pořadatele festivalů za pozvání baskických autorů či prezentaci baskických děl.³²

Euskal Idazleen Elkartea

Euskal Idazleen Elkartea je asociace snažící se hájit zájmy baskických spisovatelů a podporující baskickou literární produkci jak v rámci samotného Španělska, tak v zahraničí. Asociace byla založena v roce 1982, tedy v době, kdy baskická literatura a struktura vydavatelského trhu byla teprve v zárodku. Proto jedním z prvních činností Asociace bylo prosazování práv spisovatelů a poskytování právního poradenství. Mimo to byla také pořádána setkání galicijských, katalánských a baskických spisovatelů, prosazování baskických děl před baskickou vládou, navazování kontaktů se zahraničními minoritními kulturami.³³ Spolupracuje tak například s městskou radou města Pasaia, díky čemuž může realizovat projekt Spisovatelský dům.^{34, 35}

Euskal Editoreen Elkartea

Euskal Editoreen Elkartea je profesní organizace sdružující nakladatele, kteří publikují literaturu v baskickém jazyce.³⁶ Pod její záštitu spadá dohromady 21 nakladatelství, mezi nimi například nakladatelství Elkar, Alberdaria či Erein, zmiňované níže, ale i další (Gaumin, Labayru, Mezulari atd.).³⁷

³² ETXEPARE BASQUE INSTITUTE. Funding schemes. *Basque. Books* [online]. [cit. 2024-04-14]. Dostupné z: <https://basquebooks.eus/en/funding-schemes>

³³ EUSKAL IDAZLEEN ELKARTEA. *Historia* [online]. [cit. 2024-03-31]. Dostupné z: <https://idazleak.eus/eu/elkartea/historia>

³⁴ EUSKAL IDAZLEEN ELKARTEA. *Hugoenea* [online]. [cit. 2024-03-31]. Dostupné z: <https://idazleak.eus/eu/elkartea/elkarlanean/hugoenea>

³⁵ Jedná se o projekt, v jehož rámci se mohou baskičtí spisovatelé uchýlit do domu spisovatelů, který jim v případě potřeby poskytne potřebné prostředky k jejich tvorbě.

³⁶ EUSKAL EDITOREEN ELKARTEA. *Basque Language Publishers Association* [online]. [cit. 2024-03-31]. Dostupné z: <https://www.editoreak.eus/en/basque-language-publishers-association/>

³⁷ EUSKAL EDITOREEN ELKARTEA. *Members* [online]. [cit. 2024-03-31]. Dostupné z: <https://www.editoreak.eus/en/members/>

Organizace každoročně vydává souhrnnou zprávu týkající se vydávání baskické literatury bez ohledu na místo vydání. Tato zpráva zahrnuje obrat, nabídku a produkci baskické literatury. Tabulka níže uvádí počet vydaných titulů v baskičtině mezi lety 2018–2023:

Rok	Počet titulů
2018	1 778
2019	1 847
2020	2 055
2021	1 917
2022	2 163

Tabulka 5: Počet titulů vydaných v baskičtině mezi lety 2018–2023

Jak je z tabulky patrné, počet titulů se pravidelně zvyšuje s výjimkou roku 2021, kde je patrný jistý pokles, pravděpodobně související s koronavirovou pandemií.

Roční obrat všech baskických knih za rok 2022 činil 39 985 041 eur, což je drobný pokles o 0,1 % oproti předešlému roku. Nejprodávanější tituly v tomto roce spadaly do kategorie neuniverzitních učebnic. Tato kategorie tvoří 69,4 % z celkového obratu, následovaná dětskou literaturou, která činí 22,3 % z obratu.

Galtzagorri Elkarte

Sdružení organizací Galtzagorri Elkarte bylo zřízeno v roce 1990 za účelem podpory čtenářství a propagaci literatury u dětí a mládeže. Do této skupiny spadá řada organizací, včetně knihkupců, ilustrátorů, nakladatelů i překladatelů, kteří se pohybují ve sféře literatury pro děti.³⁸

EIZIE

EIZIE je nekomerční profesní asociace spojující baskické překladaatele a korektory. Organizace spadá pod skupina Elkar. Mezi lety 2004–2014 pořádala pravidelně workshopy překladů z baskičtiny, čímž se nejen zlepšila propagace baskických děl, ale také se vytvořil seznam překladatelů, jejichž prvním jazykem je

³⁸ GALTZAGORRI ELKARTEA. *Elkartea* [online]. [cit. 2024-03-31]. Dostupné z: <https://www.ibbygaltzagorri.eus/eu/elkartea>

baskičtina.³⁹ Jelikož je překlad baskické literatury stěžejním bodem pro její propagaci, je tato činnost dotována z financí Etxepare Basque Institute. S cílem podpořit psaní a rozvíjet kulturu Institut poskytuje granty na překlad i pro baskické autory, kteří píšou své texty ve španělštině, a zároveň uděluje cenu za nejlepší překlad uměleckého díla z baskičtiny do jiného jazyka, jejíž cenová hodnota dosahuje 4 000 eur, následně rozdělených mezi nakladatele a překladatele. S tímto oceněním je také spojen grant na 2000 eur pro účely propagace baskické literatury.⁴⁰

Gremio de Editores de Euskadi

Gremio de Editores de Euskadi je profesní sdružení zaměřené na ochranu zájmů a práv baskických nakladatelů. Členové sdružení jsou jeho prostřednictvím informováni o případných změnách v autorském zákoně, o nabídkách dotací, nových informacích z oblasti daní apod. Sídlním městem organizace je Bilbao.⁴¹

Nakladatelství

Na rozdíl od skotské gaelštiny je nakladatelů, kteří produkují baskickou literaturu, poměrně větší množství, avšak tito nakladatelé jsou soustředěni do dvou velkých organizačních uskupení, vlastnících celý řetězec výroby, tedy nakladatelství, distributora i knihkupectví. Jedná se o Elkarlanean a o něco menší Ibaizabal (Kontazar, 2015). Většina baskických nakladatelství má své počátky v 70. letech 20. století, kdy vzniká například Elkar (1972), Gero (1973), Etor (1970) či Iker (1972). Je nutno podotknout, že knižní trh byl v této době silně politicky polarizovaný. (Sanchez, 2010)

Vzhledem k velkému množství baskických nakladatelství byl pro účel této práce proveden výběr nejdůležitějších současných vydavatelských subjektů.

Alberdania

³⁹ EIZIE. *EIZIE Elkartea* [online]. 2023 [cit. 2024-03-31]. Dostupné z: <https://eizie.eus/eu/elkartea>

⁴⁰ ETXEPARE EUSKAL INSTITUTUA. *Etxepare – LABORAL Kutxa Translation Prize (2023)* [online]. [cit. 2024-03-31]. Dostupné z: <https://www.etxepare.eus/en/call-for-proposals-etxepare-laboral-kutxa-translation-prize-2023>

⁴¹ GREMIO DE EDITORES DE EUSKADI. *Bienvenido al Gremio de Editores de Euskadi* [online]. [cit. 2024-04-13]. Dostupné z: <https://editores-euskadi.net/el-gremio-2/>

Alberdania patří k malým nakladatelstvím, podobně jako například Pamiela či Susa. Toto nakladatelství se zaměřuje spíše na prestižní vydání než kvantitu publikací, konkrétněji se pohybuje v oblasti dětské literatury. (Kontazar, 2015) Alberdania využívá distributorské sítě Elkar či ACL (Almacen Central de Liberia)⁴². Je také členem projektu GG4A, který je zaměřen na minoritní jazyky. Tento projekt byl zaměřen na překlad děl do baskičtiny, slovinštiny, makedonštiny, španělštiny a portugalštiny.⁴³

Erein

Nakladatelství Erein bylo založeno v roce 1976 ve městě Donostia, jako nakladatelství specializující se na baskickou literaturu. Nakladatelství vydává beletrii včetně populárních žánrů, avšak primárně je zaměřeno na učebnice a další výukové materiály pro základní i středoškolskou úroveň. Okrajově vydává i odborné publikace zasahující do sféry univerzitního vzdělávání. Zde lze nalézt tituly z oblasti obchodu, pedagogiky či psychologie.⁴⁴

Elkarlanean S.L.

Stejně jako nakladatelství Erein, i Elkarlanean S.L. má své počátky v 70. letech 20. století v Donostii, kde v roce 1976 otevřeli svou první prodejnu Bilintx, zaměřenou na učebnice, vzdělávací magazíny a literaturu zaměřenou na ekonomická a politická témata. Ještě před otevřením prvního knihkupectví byla skupinou dvaceti jedinců z francouzské části Baskicka v roce 1972 založena skupina ELKAR (Euskal Liburu eta Kantuen Argitaldaria) jakožto nakladatelství i nahrávací společnost. O dva roky později byla partnerská základna rozšířena o dalších dvacet členů, tentokrát ze španělské oblasti Baskicka, a ve městě Baiona bylo vytvořeno Zabal, knihkupectví s vlastní distribucí. V roce 1976 s otevřením knihkupectví Bilintx byla distribuční síť

⁴² ALBERDANIA. *Distribuzioa* [online]. [cit. 2024-04-13]. Dostupné z: <https://www.alberdania.net/eu/distribuzioa/>

⁴³ GG4A. *About the project* [online]. [cit. 2024-04-13]. Dostupné z: <https://gg4a.eu/en/about-the-project/>

⁴⁴ EREIN ARGITALETXEA. *Quiénes somos* [online]. [cit. 2024-04-13]. Dostupné z: <https://www.erein.eus/quienes-somos>

rozšířena, vznikla distribuce Zabaltzen a byly položeny základy dnešní nadační společnosti Elkar.⁴⁵

Distributor je součástí skupiny Elkar a dováží knihy do všech prodejních míst v Baskicku, včetně malých a velkých prodejen či supermarketů. Kromě dovozu nabízí službu vrácení knih do skladu po několika týdnech.

V rámci tisku spolupracuje Elkar s tiskárnou Leitzaran ve městě Andoain. Jen několik málo autorů má vzhledem k vysoké prodejnosti vyšší náklady, ale průměrně se například poměrně dobře prodávající literatura pro dospělé pohybuje kolem 1200 výtisků. Tato generalizace je ovšem pouze hrubý náčrt a náklady tisku se odvíjí vždy od individuálního případu. Nejvyšší náklady u renomovaných autorů dosahují maximální výše 6000–8000 výtisků.

Nakladatelství se zaměřuje jednak na literární produkci, v jejímž rámci pracuje především s vlastní produkcí baskických autorů a ilustrátorů, v menší míře poté s překlady jiných literárních děl do baskičtiny. Ve druhé řadě se věnuje učebnicím a literatuře pro povinnou školní docházku od 2 do 18 let, a nakonec i výukovým materiálům zabývajícím se baskičtinou pro dospělé a mládež. Co se týče čtenáře, zaměřuje se na dětskou literaturu pro děti do 12–14 let, literaturu pro mládež do 18 let i literaturu pro dospělé, přičemž produkují beletrii a literaturu faktu.

Přibližný počet ročně prodaných titulů se pohybuje kolem 2000. Nejprodávanější knihy jsou z oblasti literatury pro mládež a neuniverzitních učebnic.

Následující tabulka uvádí zaokrouhlený počet prodejů knih v Elkaru mezi lety 2021–2023:

Rok	Počet prodaných knih
2021	183 000
2022	159 000
2023	153 000

Tabulka 6: Počet prodaných knih nakladatelství Elkar mezi lety 2021–2023

⁴⁵ ELKAR FUNDAZIOA. *Brief history* [online]. [cit. 2024-04-13]. Dostupné z: <https://elkarfundazioa.eus/en/brief-history/>

Kulturní programy a události na podporu baskičtiny

Kulturní akce na podporu baskičtiny mají své kořeny již v 19. století u tzv. Lore Jokoak, což v překladu znamená „květinové hry“. Tento festival měl za úkol obhajovat a reprezentovat baskický jazyk. Úplně poprvé se konal v severním Baskicku v roce 1851. V jižním Baskicku se tento festival odehrál poté až v roce 1879. Euskal Jaiak, další baskický festival, pak na Lore Jokoak navázal na konci 19. století (Vegas, 2020).

Když v roce 1917 vyhrála volby vedoucí strana Baskaia, v rámci deputace vznikla Junta de Cultura Vasca, tedy výbor pro baskickou kulturu, jehož působení sahá až do začátku občanské války ve Španělsku v roce 1936. Tento výbor po svém vytvoření začátkem roku 2018 uspořádal sérii přednášek týkajících se baskického jazyka a kultury. Paradoxně však byly všechny přednášky vedeny ve španělštině. (Sanchez, 2010)

Po nástupu diktátorského režimu bylo užívání jazyka, obzvlášť ve velkých městech, zakázáno a nastala celkově doba útlumu, kterou však záhy vystřídal poměrně dynamický rozvoj, na kterém se z velké části podílela nová mladá generace, v letech 1957–1975. Kromě organizací a vznikajících nakladatelství vznikaly i rádiové pořady, kulturní týdny, soutěže, festivaly, časopisy a magazíny (Kontazar, 2015). Mezi nejdůležitější časopisy dnes patří například Egan, Hegats, Jakins nebo Gara. (Sarasola, 2020)

Festivaly

Durango Fair

Durango Fair je prosincový veletrh, na který se sjíždí kromě nakladatelů a autorů baskické literatury také muzikanti a nahrávací společnosti.⁴⁶ Poprvé se konal ve stejnojmenném městě Durango v Baskaji v roce 1965 (Vegas, 2020). Festival byl jeden z prvních projektů organizace Gerediaga Elkarte a poprvé se ho účastnilo pouze 19 prodejců. Cílem festivalu bylo od samého počátku propojení všech možných oblastí baskické kultury, což baskické kultuře pod Francovou diktaturou pomáhalo propagovat literární a zvukovou tvorbu. Festival měl v minulosti problémy

⁴⁶ GEREDIAGA ELKARTEA. *Historia* [online]. [cit. 2024-04-13]. Dostupné z: <https://durangokoazoka.eus/es/feria-da/historia>

i s umístěním. Tehdejší guvernér například zakázal pořádat devátý Durango festival tradičně v Santa María, údajně z náboženských důvodů. Durango je dnes pořádán na několika místech současně, včetně pavilonu Landako, v kostele Santa María a na náměstí. Mimo tradiční program se zde například konají akce pro podporu čtení u dětí do 12 let a v prvních dnech festivalu je zde určen prostor pro baskické mluvčí a pro fanoušky nejrůznějších knih či autorů a jejich diskuse.⁴⁷

Gutun Zuria

Gutun Zuria se odehrává každoročně ve městě Bilbao. Během festivalu se odehrávají nejrůznější konference, debaty a setkávání autorů ze všech oblastí tvorby od esejistů přes autory odborné literatury až po básníky. Tyto debaty jsou během programu překládány do dalších jazyků – španělštiny a angličtiny. V případě diskuze vedené v jiném jazyce než baskickém, je zajištěn také překlad také do tohoto jazyka. Mimo to jsou organizovány workshopy, například překladatelský, a také autorská čtení.⁴⁸

Irudika

Festival Irudika je mezinárodní událost zaměřená na ilustrátorskou baskickou tvorbu. Jejím organizátorem je profesní asociace ilustrátorů Euskal Irudigileak, vytvořená v roce 2003. Akce se odehrává ve Vitoria-Gasteiz a trvá tři dny. Zaměřena je na rozvoj kontaktů mezi agenty, nakladateli a ilustrátory z regionu i ze zahraničí. V rámci festivalu je pro ilustrátory možnost přihlášení k profesionálním diskusím, v jejichž rámci mohou prezentovat svou tvorbu a získat zpětnou vazbu.⁴⁹ V České republice se prostřednictvím Instituto Cervantes ve spolupráci s Českým literárním centrem a s Euskal Irudigileak konají výstavy baskických ilustrátorů.⁵⁰

⁴⁷ GEREDIAGA ELKARTEA. *Historia* [online]. [cit. 2024-04-13]. Dostupné z: <https://durangokoazoka.eus/es/feria-da/historia>

⁴⁸ GUTUNZURIA. Festival [online]. [cit. 2024-04-13]. Dostupné z: <https://www.citacepro.com/dokument/2tLmuzYT2RFpD3ze>

⁴⁹ EUSKAL IRUDIGILEAK. Irudika 2024: from 25 to 27 october 2024 in Vitoria-Gasteiz. *Irudika* [online]. [cit. 2024-04-14]. Dostupné z: <https://www.irudika.eus/en/how-irudika-works>

⁵⁰ INSTITUTO CERVANTES. *Irudika: Panorama baskické ilustrace* [online]. [cit. 2024-04-14]. Dostupné z: <https://cultura.cervantes.es/praga/cs/Irudika:-Panorama-de-la-ilustraci%C3%B3n-vasca/164245>

Literaktum

Literaktum je festival odehrávající se v San Sebastian. Je založen na setkávání spisovatelů s jejich čtenáři. Kromě workshopů, čtení a prezentování knih jsou také pořádána promítání filmů, výstavy a besedy. Festival pořádá Donostia Kultura, která v zájmu internacionalizace zabezpečuje i překlad pro zahraniční návštěvníky.⁵¹

⁵¹ DONOSTIA KULTURA. Qué es. *Literaktum* [online]. [cit. 2024-04-14]. Dostupné z: https://aurrekoak.literaktum.eus/2022/index.php?option=com_content&view=article&id=3&Itemid=6&lang=es

Výuka baskičtiny

Pro řešení otázky vyučování v baskičtině je potřeba si nejprve uvědomit, že území obývané baskicky mluvícím obyvatelstvem se na jednu stranu nalézá na území BAC (*Basque Autonomous Community*) a na straně druhé na území autonomní oblasti Navarra. Systém vzdělávání v těchto dvou oblastech se nijak výrazně neliší, ale různí se v míře užívání baskičtiny. Stejně tak můžeme najít baskicky mluvící obyvatelstvo v jižní části Francie, kde bylo užívání baskičtiny ve školách dlouho zakazováno a jisté uznání se tomuto jazyku dostalo až díky aktivistickým snahám v 80. a 90. letech 20. století. (Cenoz, 2008)

Základ baskického primárního a sekundárního vzdělání, který se objevuje pod označením *ikastola*, byl položen na konci 19. století, jak bylo řečeno již dříve. V nich bylo poskytováno základní vzdělání v baskičtině. Před válkou tak vzrostl zájem o učebnice, který zaznamenala i *Euskaltzaindiaren laguntzaileak elkarteak*, oddělení založené v roce 1931 v rámci *The Royal Academy of the Basque Language* pro správu výuky dětí v baskičtině. První matematická učebnice v baskičtině byla vydána v roce 1920 pod názvem *Euskal-zenbakiztia: lenengo ikaste mallarako*. (Sanchez, 2010)

Během diktatury F. Franca mezi lety 1939–1975 bylo používání baskičtiny ve školách opět zakázáno. Navzdory tomu se v 60. letech objevilo několik hnutí, která žádala znovuzavedení soukromých baskických středních škol, čemuž režim přes počáteční odpor nakonec vyhověl. (Cenoz, 2008)

Samozřejmě největším krokem pro výuku baskičtiny byl tzv. *Basque Language Normalization Law (1982)*, se kterým začalo začleňování baskičtiny do vzdělávacího procesu. Tento proces souvisí s již dříve zmíněným vznikem nakladatelství a knihkupectví a s jejich navazováním vztahů a dohod se školami a institucemi z oblasti vzdělávání. Tento systém tak fungoval na principu vzájemné podpory, kdy školy dostávaly potřebné materiály a nakladatelé měli zaručený odbyt, díky kterému mohli financovat baskickou literaturu. Stejně tak i za nejúspěšnější spisovatele byli pokládáni ti, jejichž díla se stala součástí povinné četby (Kontazar, 2015). Od roku 1983 platí tzv. *Bilingualism Degree*, který dal základ bilingvnímu vzdělávání Španělska. Pro dané školy pak platí z právního hlediska to, že by pověřené authority měly zaručit, že všichni studenti mají praktickou znalost obou jazyků v době ukončení studia. (Cenoz, 2008)

Komparace skotské gaelštiny a baskičtiny

Ačkoli si skotská gaelština a baskičtina nejsou z lingvistického hlediska nikterak blízké, v jiných ohledech jsou si minoritní jazykové skupiny často podobné. V první řadě jejich jazyk je ústředním bodem zájmu, jelikož reprezentuje národ a jeho identitu. V zájmu zvýšení mluvčích se tak zcela logicky pozornost upíná na vzdělávací systémy a výuku dětí, jejichž schopnost učit se nový jazyk je silnější a vzhledem k probíhajícímu vývoji i přirozenější.

Obě minoritní společnosti tak obecně dávají značné úsilí do rozvoje vzdělávání ve svém jazyce. Školní systémy i v multikulturních zemích mají na druhou stranu, v zájmu zvýšení administrativní efektivity, asimilace obyvatelstva a globální standardizace, tendenci užívat a podporovat jeden či dva jazyky, mezi kterými je šance pro prosazení menšinového jazyka, oproti například angličtině či francouzštině, minimální.

V rámci rozvoje vzdělání jsou však v první řadě potřebné patřičné výukové materiály a literatura, poskytující četbu v daném jazyce. Potřeba tohoto druhu literatury tak vede k zakládání nakladatelství, která by alespoň částečně pokryla tuto poptávku. Založení nakladatelského sektoru, který produkuje literaturu minoritních jazyků, vede postupně k zakládání dalších potřebných segmentů trhu, jako jsou správní orgány, distributoři, příspěvkové organizace a fundace, popřípadě profesní organizace.

Když přejdeme ke komparaci, je výuka baskičtiny oproti skotské gaelštině značně pokročilejší. Nakladatelství v 70. letech v Baskicku vznikala často na bázi dohod se školami ikastola, díky čemuž byla schopna publikovat později i literární díla beletristická či literaturu faktu. Školy ve skotské gaelštině, ač mají dlouhou tradici, jsou pořád otázkou vývoje.

V rámci vyšších politických celků je postavení obou minoritních jazyků poněkud odlišné. Vzhledem k počtu baskických mluvčích a faktu, že tato kultura má autonomní území s vlastní správou, je pozice baskické literatury brána ve větší potaz i v rámci statistik španělského literárního průzkumu. Toto se o skotské gaelštině říct nedá, jelikož figuruje jako nepatrný článek v rámci skotské literatury a s výjimkou fundací a charitativních organizací, kterých je ve Skotsku poměrně hodně, zastává většinu funkcí The Gaelic Book Council. Baskicko má naopak organizační strukturu rozvětvenou a efektivnější. K této efektivitě přispívá i mezinárodní orientace, díky

kteřé je povědomí o Baskické kultuře silnější a jednotlivé publikace překládané i do jiných jazyků dostupnější. Samozřejmě překlady gaelské literatury jsou také častým případem v rámci skotských nakladatelství, avšak jazyk je omezován hlavně na angličtinu a jen v nepatrných případech jsou díla překládána i do jiných jazyků, jako je skotština, irština, němčina, francouzština apod.

Ačkoli se baskičtina i skotská gaelština řadí k minoritním ohroženým jazykovým skupinám, liší se v rozdílu o téměř 40 000 mluvčích schopných hovořit daným jazykem. Rozdíl je také v množství literatury vydané za rok. V tabulce řešící prodané tituly ve skotské gaelštině za rok 2022–2023 bylo uvedeno, že v této době se prodalo zhruba 919 titulů, zatímco v roce 2022 bylo v baskičtině vydáno 2 163 titulů. Baskický trh je, co se týče nabídky literatury v počtech kusů více než dvojnásobně větší než skotsko-gaelský.

Rozdíl v počtu mluvčích je daný historickým vývojem, geografickou polohou, politickou situací, množstvím autonomie a rozpětím pravomocí v rámci orgánů, které mají zájem na rozvoji kultury minoritních skupin.

V rámci jednotlivých nakladatelství jsou také patrné rozdíly. Zatímco skotsko-gaelská nakladatelství jsou, s výjimkou organizace The Gaelic Book Council, která má vícefunkční charakter, drobné subjekty spoléhající na finanční podporu z velmi široké škály charitativních a nadačních organizací, baskická nakladatelství se sdružují do velkých celků jako je právě již mnohokrát zmíněný Elkar. Finanční podpora v Baskicku přichází nejčastěji přímo od baskické vlády. Ve Skotsku je naopak charitativních a nadačních organizací bezpočet a vytvářejí společně se skotskou vládou síť, na jejíž podpoře je většina nakladatelů závislá.

Elkar, největší baskický nakladatel, získává jednou do roka podporu od baskické vlády, přičemž se její výše odvíjí od edičního plánu. Tato pomoc pokrývá zhruba 8 % produkce Elkaru. Acair na druhou stranu získal v roce 2023 celkem 2 granty na podporu nakladatelské činnosti a obnovu během pandemie a finanční podporu od čtyř dalších organizací – Scottish Book Trust, Gaelic Book Council, Bord na Gàidhlig a Highlands & Islands Enterprise, a to ve výši 112 204 liber. To je v porovnání s výdaji, které tvoří 244 770 liber, téměř polovina.⁵² Obě nakladatelství se zaměřují na učební materiály, dětskou literaturu a literaturu faktu.

⁵² *Report of the Trustees and Financial Statements for the Year Ended 31 March 2023 for ACAIR*. Stornoway, 2023.

Závěr

V této práci jsme se věnovali knižním trhům skotské gaelštiny a baskičtiny. Jak bylo ukázáno, vývoj skotské gaelštiny byl poznamenán jejím postupným potlačováním, jež trvalo několik století, a zaváděním legislativy, jež tento jazyk oproti jiným znevýhodňovala. Naopak k potlačování baskičtiny docházelo ze strany státu jen mírně v období diktátorského režimu, a i během něho byla časem dovolena řada kulturních akcí či byly založeny nejrůznější instituce zabývající se baskičtinou. Situace obou jazyků je tak dnes při jejich srovnání diametrálně odlišná.

Přesto v obou systémech můžeme nalézt několik společných prvků. K těm náleží například orientace na mladou generaci a rozšíření jazykové skupiny pomocí rozvoje školství, dotování nakladatelského sektoru ze strany státního aparátu, menší míra soutěživosti mezi konkurencí a spíše větší příklon ke spolupráci mezi jednotlivými tržními subjekty nebo i jejich pozice mezi většími jazykovými skupinami – angličtinou, skotštinou v rámci Skotska a španělštinou a francouzštinou v Baskicku. Podobná je i skladba nejprodávanějších žánrů, ve které dominují učební materiály, literatura faktu, dětská literatura, případně poezie. Obě kultury se také soustředí na svou sebe prezentaci pomocí festivalů a knižních veletrhů, ačkoli v tomto směru udělalo Baskicko, co se týče navozování vztahů se zahraničím, daleko větší pokrok.

V čem se oba knižní trhy naopak odlišují, je na první pohled patrné množství mluvčích i odlišné množství vydané literatury. Co se týče dotací, zde se baskická a gaelská nakladatelství liší hlavně v míře závislosti na podpoře, která je daleko silnější v rámci gaelské literatury. Samotná struktura nakladatelského spektra je taktéž odlišná. Zatímco ve Skotsku jsou skotsko-gaelská nakladatelství malé subjekty, které prodávají své knihy přes místní prodejny, internetový obchod či The Gaelic Book Council, baskická nakladatelství mají tendenci se spíše spojovat do větších společností, jako je například Elkar. Baskicko se také orientuje na širší nabídku, přičemž mnohé vydavatelské subjekty fungují zároveň jako nahrávací studia, což usnadňuje produkci audioknih. Skotská nakladatelství jsou teprve v procesu rozvoje zvukového doprovodu svých knih, přičemž nejvíce se tímto problémem zabývá nakladatelství Acair a Francis Boutle. Rozdíl obou knižních trhů vyplývá i z politické situace regionu. Skotská gaelština se jeví jen jako drobný segment knižního trhu Skotska, který je navíc ještě součástí britského trhu. Baskicko naopak tvoří autonomní celek s vlastní samosprávou.

Seznam zdrojů

ACAIR. About. *Acair* [online]. [cit. 2024-03-11]. Dostupné z: <https://acairbooks.com/about/>

AKERBELTZ. *About Akerbeltz* [online]. [cit. 2024-03-24]. Dostupné z: <http://www.akerbeltz.eu/akerbeltz.html>

ALBERDANIA. *Distribuzioa* [online]. [cit. 2024-04-13]. Dostupné z: <https://www.alberdania.net/eu/distribuzioa/>

BÒRD NA GÀIDHLIG. The National Gaelic Language Plan. BÒRD NA GÀIDHLIG. *Bòrd na Gàidhlig* [online]. 2023 [cit. 2024-03-10]. Dostupné z: <https://www.gaidhlig.scot/en/gaelic-language-plans/the-national-gaelic-language-plan/>

BROWN, Ian, Thomas CLANCY, Susan MANNING a Murray PITTOCK. *The Edinburgh History of Scottish Literature: Enlightenment, Britain and Empire (1707–1918)*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2006. ISBN 9780748624812.

BROWN, Ian, Thomas Owen CLANCY, Susan MANNING a Murray PITTOCK. *The Edinburgh history of Scottish literature. Volume Three, Modern transformations: new identities (from 1918)*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2007 [cit. 2024-01-16]. ISBN 978-0-7486-2482-9

CAIRNS, Craig. *The Wealth of the Nation: Scotland, Culture and Independence*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2017. ISBN 9781474435574.

CÁMARA DEL LIBRO DE EUSKADI. *Distribuidores* [online]. [cit. 2024-03-31]. Dostupné z: <https://liburuganbara.eus/asociados/distribuidores/>

CENOZ, Jasone. *Teaching Through Basque: Achievement and Challenges*. Clevedon: Multilingual Matters, 2008. ISBN 9781847690708.

CEÒLAS. *About Ceòlas* [online]. [cit. 2024-03-24]. Dostupné z: <https://www.ceolas.co.uk/about/>

CLÀR. *Our Publications* [online]. [cit. 2024-03-24]. Dostupné z: <https://clar.online/our-publications/>

COMHAIRLE NAN LEABHRAICHEAN THE GAELIC BOOKS COUNCIL. *Gaelic Books Council, Equality, Diversity and Inclusion Plan for financial year 2022-23* [online]. 2022 [cit. 2024-01-22]. Dostupné z: <https://www.gaelicbooks.org/wp-content/uploads/2023/04/EDI-Action-Plan-2023-24.pdf>

CREATIVE SCOTLAND. *Scottish Government Draft Budget 2024/25* [online]. 2023, 19.12. [cit. 2024-03-08]. Dostupné z: <https://www.creativescotland.com/news-stories/latest-news/archive/2023/12/scottish-government-draft-budget-202425>

CREATIVE SCOTLAND. About Our Funding. *Creative Scotland* [online]. [cit. 2024-03-11]. Dostupné z: <https://www.creativescotland.com/funding/about-our-funding>

CREATIVE SCOTLAND. About us. *Creative Scotland* [online]. [cit. 2024-03-11]. Dostupné z: <https://www.creativescotland.com/about>

DONOSTIA KULTURA. Qué es. *Literaktum* [online]. [cit. 2024-04-14]. Dostupné z: https://aurrekoak.literaktum.eus/2022/index.php?option=com_content&view=article&id=3&Itemid=6&lang=es

EIZIE. *EIZIE Elkartea* [online]. 2023 [cit. 2024-03-31]. Dostupné z: <https://eizie.eus/eu/elkartea>

ELKAR FUNDAZIOA. *Brief history* [online]. [cit. 2024-04-13]. Dostupné z: <https://elkarfundazioa.eus/en/brief-history/>

EREIN ARGITALETXEA. *Quiénes somos* [online]. [cit. 2024-04-13]. Dostupné z: <https://www.erein.eus/quienes-somos>

ETXEPARE BASQUE INSTITUTE. Funding schemes. *Basque. Books* [online]. [cit. 2024-04-14]. Dostupné z: <https://basquebooks.eus/en/funding-schemes>

ETXEPARE BASQUE INSTITUTE. *Promoting Basque language* [online]. [cit. 2024-03-31]. Dostupné z: <https://www.etxepare.eus/en/promoting-basque-language>

ETXEPARE BASQUE INSTITUTE. *Who we are* [online]. [cit. 2024-03-31]. Dostupné z: <https://www.etxepare.eus/en/who-we-are>

ETXEPARE EUSKAL INSTITUTUA. *Etxepare - LABORAL Kutxa Translation Prize (2023)* [online]. [cit. 2024-03-31]. Dostupné z: <https://www.etxepare.eus/en/call-for-proposals-etxepare-laboral-kutxa-translation-prize-2023>

EUSKADIKO EDITOREEN ELKARTEA. *XV Informe de la Edición en Euskera 2019* [online]. 2019 [cit. 2024-03-31]. Dostupné z: https://www.euskadi.eus/contenidos/informacion/keb_argit_lib_euskara_2019/es_def/adjuntos/informe-edicion-euskara-2019.pdf

EUSKAL EDITOREEN ELKARTEA. *Basque Language Publishers Association* [online]. [cit. 2024-03-31]. Dostupné z: <https://www.editoreak.eus/en/basque-language-publishers-association/>

EUSKAL IDAZLEEN ELKARTEA. *Historia* [online]. [cit. 2024-03-31]. Dostupné z: <https://idazleak.eus/eu/elkartea/historia>

EUSKAL IRUDIGILEAK. Irudika 2024: from 25 to 27 october 2024 in Vitoria-Gasteiz. *Irudika* [online]. [cit. 2024-04-14]. Dostupné z: <https://www.irudika.eus/en/how-irudika-works>

EUSTAT. *Population aged 2 and over in the Basque Country by place of birth and overall level of Basque according to province and sex. 2021* [online]. 2022 [cit. 2024-01-22]. Dostupné z: https://en.eustat.eus/elementos/ele0010600/population-aged-2-and-over-in-the-basque-country-by-place-of-birth-and-overall-level-of-basque-according-to-province-and-sex/tbl0010648_i.html

FEDERACIÓN DE GREMIOS DE EDITORES DE ESPAÑA. *Statistical Data* [online]. [cit. 2024-03-31]. Dostupné z: <https://www.federacioneditores.org/ingles/datos-estadisticos.php>

FRONTIER ECONOMICS. *The Contribution of the publishing industry to the UK economy: A report for the Publishers Association* [online]. 2017 [cit. 2024-03-30]. Dostupné z: <https://www.frontier-economics.com/media/lpxjw3og/contribution-publishing-industry-uk-economy.pdf>

GALTZAGORRI ELKARTEA. *Elkartea* [online]. [cit. 2024-03-31]. Dostupné z: <https://www.ibbygaltzagorri.eus/eu/elkartea>

GG4A. About the project [online]. [cit. 2024-04-13]. Dostupné z: <https://gg4a.eu/en/about-the-project/>

GEREDIAGA ELKARTEA. Historia [online]. [cit. 2024-04-13]. Dostupné z: <https://durangokoazoka.eus/es/feria-da/historia>

IGARTUA, Iván a Xabier ZABALTZA. *The Basque Language* [online]. Etxepare Euskal Institutuak, 2021 [cit. 2024-04-07].

INGRAMSPARK. *Global Book Distribution with IngramSpark* [online]. [cit. 2024-03-30]. Dostupné z: <https://www.ingramspark.com/how-it-works/distribute>

INSTITUTO CERVANTES. *Irudika: Panorama baskické ilustrace* [online]. [cit. 2024-04-14]. Dostupné z: <https://cultura.cervantes.es/praga/cs/Irudika:-Panorama-de-la-ilustraci%C3%B3n-vasca/164245>

IRISH PAGES. *The Festival* [online]. [cit. 2024-03-24]. Dostupné z: <https://crosswaysfestival.org/about-crossways>

ISLAY BOOK FESTIVAL. *About Islay Book Festival* [online]. [cit. 2024-03-24]. Dostupné z: <https://www.islaybookfestival.co.uk/about/>

JONES, Charles. *The Edinburgh history of the Scots language*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 1997. ISBN 9780748607549.

KLAMET, Anna. *Publishing in the Shadow of Larger Neighbours: Opportunities and Challenges of Digitisation for Small Publishing Houses in Austria and Scotland*.

Knygotyra [online]. 2020, **75**, 38-65 [cit. 2024-03-30]. Dostupné z: <https://www.redalyc.org/journal/6943/694374376003/html/#fn57>

KORTAZAR, Jon a Marta ARBACH. Publishing and literary system in Basque literature. *Rassegna iberistica*. 2015, **38**(104), 311-322. ISSN 2037-6588.

LAMB, William. *Scottish Gaelic Speech and Writing: Register Variation in an Endangered Language* [online]. Belfast: Queen's University Belfast, 2008 [cit. 2024-03-30]. ISBN 978 0 85389 895 5. Dostupné z: https://www.pure.ed.ac.uk/ws/portalfiles/portal/22937739/Scottish_Gaelic_Speech_and_Writing_Regis.pdf

LITERATURE ALLIANCE SCOTLAND. About. *Literature Alliance Scotland* [online]. [cit. 2024-03-11]. Dostupné z: <https://literaturealliancescotland.co.uk/about-us/>

LITERATURE ALLIANCE SCOTLAND. Events. *Literature Alliance Scotland* [online]. [cit. 2024-03-11]. Dostupné z: <https://literaturealliancescotland.co.uk/events/>

LUATH PRESS. The Luath Story. *Luath* [online]. [cit. 2024-03-11]. Dostupné z: <https://www.luath.co.uk/the-luath-story>

MACLEOD, Donald John. *Twentieth century Gaelic literature: a description, comprising critical study and a comprehensive bibliography* [online]. Glasgow, 1969 [cit. 2024-03-10]. Dostupné z: <https://theses.gla.ac.uk/5027/1/1969MacLeodPhD.pdf>. Disertační práce. University of Glasgow. Vedoucí práce Thomson, Professor Derick.

MACLEOD, Marsaili a Cassie SMITH-CHRISTMAS. *Gaelic in Contemporary Scotland: The Revitalisation of an Endangered Language*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2018. ISBN 978-1474420655.

MCLEOD, Wilson. *Gaelic in Scotland*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2020. ISBN 9781474462396.

PONS-SANZ, Sara a Aonghas MACCOINNICH. The Languages of Scotland. In: ROYAN, Nicola, ed. *The International Companion to Scottish Literature, 1400-1650*. Glasgow: Scottish Literature International, 2018, s. 19–37. ISBN 9781908980236.

PUBLIC BOOKS. *The Basque Novel Comes of Age* [online]. FABER, Sebastiaan. 2017 [cit. 2024-03-31]. Dostupné z: <https://www.publicbooks.org/the-basque-novel-comes-of-age/>

PUBLISHING SCOTLAND. Overview. *Publishing Scotland* [online]. [cit. 2024-03-17]. Dostupné z: <https://www.publishingscotland.org/about-us/overview/>

Report on the Spanish publishing sector Year 2022 [online]. Madrid: Federation of Associations of Publishers of Spain, 2023 [cit. 2024-04-03]. Dostupné z: https://www.federacioneditores.org/img/documentos/Informe_sector_editorial_2022_ing.pdf

ROBERTSON, Boyd. Celtic languages in North America, Scottish Gaelic. In: *Education in the Celtic Languages, Scottish Gaelic Medium*. 1. Santa Barbara: ABC-CLIO, LLC., 2012, s. 167. ISBN 978-1-59884-965-3.

SANCHEZ, Karmele Artetxe. *Komunitate zientifiko euskalduna* [online]. Leioa, 2010 [cit. 2024-04-04]. Dostupné z: http://www.euskara.euskadi.net/appcont/tesisDoctoral/PDFak/Karmele_Artetxe_TESI.pdf. Disertační práce. University of the Basque Country. Vedoucí práce Mikel Aizpuru Murua, Xabier Isasi Balanzategi.

SARASOLA, Beñat. Greenwich Meridian in New York? The Basque Literary Field in World Literature. *Hispanic Research Journal*. 2020, 21(4), 443–457. ISSN 1468-2737.

SCHOENE, Berthold. *The Edinburgh Companion to Contemporary Scottish Literature*. Edinburgh: Edinburgh Tea & Coffee Company University Press, 2007. ISBN 9780748623969.

SCOTTISH BOOK TRUST. *About Book Week Scotland* [online]. [cit. 2024-03-24]. Dostupné z: <https://www.scottishbooktrust.com/book-week-scotland/about-book-week-scotland>

SINCLAIR, Marion, Alistair MCCLEERY a Mark C. GRAHAM. SCOTTISH ARTS COUNCI. *Review of publishing: A review of Scottish publishing in the 21st century – summary report* [online]. Scottish Arts Council, 2004 [cit. 2024-03-30]. Dostupné z: https://www.publishingscotland.org/wp-content/uploads/2021/10/review_of_publishing_document.pdf (Sinclair, a další, 2004)

STATISTICS CANADA. *Census Profile, 2021 Census of Population* [online]. 2021 [cit. 2024-02-29]. Dostupné z: <https://www12.statcan.gc.ca/census-recensement/2021/dp-pd/prof/details/page.cfm?LANG=E&GENDERlist=1,2,3&STATISTIClist=1,4&DGUIDlist=2021A000011124&HEADERlist=,15,13,18,12,16,14,17,,45,46,47&SearchText=Canada>

THE GAELIC BOOKS COUNCIL. About us. *Comhairle nan Leabhraichean The Gaelic Book Council* [online]. [cit. 2024-03-10]. Dostupné z: <https://www.gaelicbooks.org/about-us>

THE GAELIC BOOKS COUNCIL. *The Gaelic Literature Awards 2024* [online]. [cit. 2024-03-24]. Dostupné z: <https://www.gaelicbooks.org/support-for-writers/the-gaelic-literature-awards-2024>

THE NATIONAL RECORDS OF SCOTLAND. Languages. *Scotland's Census* [online]. 2011, 3.8. 2021 [cit. 2023-09-12]. Dostupné z: <https://www.scotlandscensus.gov.uk/census-results/at-a-glance/languages/>

TRASK, Larry R., Joseba LAKARRA a José Ignacio HUALDE. *Towards a History of the Basque Language*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Co, 1995. ISBN 9789027236340.

UNIVERSITY OF THE HIGHLANDS AND ISLANDS. *Professor Frank Rennie* [online]. [cit. 2024-03-23]. Dostupné z: <https://www.uhi.ac.uk/en/research-enterprise/cultural/institute-for-northern-studies/staff/professor-frank-rennie/>

VEGAS, Estibalitz Ezkerra. *Literatura* [online]. Etxepare Euskal Institutuak, 2020 [cit. 2024-04-07]. Dostupné z: https://basqueculture.eus/media/uploads/directorio/principales/basque_literatura-eus-en_web1.pdf

WIGTOWN FESTIVAL COMPANY. History of the Festival. *Wigtown Book Festival* [online]. [cit. 2024-03-23]. Dostupné z: <https://wigtownbookfestival.com/about/history-of-the-festival>

Přílohy

Tabulka 7: Bestsellery Gaelic Book Council za období od 1. 1. 2022 do 31. 12. 2022

náklady	příjmy	zisk	název	žánr	Prodané kusy
1969,71	2778,36	808,65	TY Essential Gaelic Dictionary	slovník	179
405,00	646,70	241,70	An Leanabh Seo	dětská literatura	162
1477,44	1847,69	370,25	GRAMAR NA GAIDHLIG – Úr	učebnice	152
978,18	1037,57	59,39	AM PRIONNSA BEAG	dětská literatura	137
302,50	483,03	180,53	Fior Chiad Leabhar Dubh agus Geal Beathaichean	dětská literatura	121

Tabulka 8: Bestsellery Gaelic Book Council za období od 1. 1. 2023 do 31. 12. 2023

náklady	příjmy	zisk	název	žánr	Prodané kusy
8435,78	8113,92	-321,86	Speak Gaelic A1	učebnice	422
5077,46	4928,52	-148,94	Speak Gaelic A2	učebnice	254
1545,48	2068,26	522,78	GRAMAR NA GAIDHLIG – Úr	učebnice	159
1700,16	2066,80	366,64	TY Essential Gaelic Dictionary	slovník	154
699,00	752,99	53,99	RONA AGUS MACCODRUIIM	novela	108

Obrázek 1: Seznam škol založený SSPCK v roce 1748

LIST of SCHOOLS											
MAINTAINED BY THE											
SOCIETY for propagating CHRISTIAN KNOWLEDGE, 1748.											
No.	Places where the Schools are fenced.	Presbyteries.	Dates of Erection.	Number of		No.	Places where the Schools are fenced.	Presbyteries.	Dates of Erection.	Number of	
				Boys.	Girls.					Boys.	Girls.
1	T. Kilda.	Uth.	1710 April 13th.	18	10	70	Kennichly.	Alford.	1740 Nov. 1st.	45	18
2	Borbh.		1713 Nov. 11th.	17	4	71	Bready.	Forbes.	1721 April 13th.	95	33
3	Benbecula.		1725 Sept. 15th.	40	14	72	Rathven.	Strathbogie.	1719 May 15th.	40	5
4	Scarilla.		1723 Oct. 11th.	13	9	73	Kilmore.		1716 Dec. 13th.	30	12
5	Bellmore.		1722 May 15th.	12	6	74	Glenmuick.	Aberloun.	1727 May 13th.	23	15
6	Barvas.	Lewis.	1727 Ditto 1st.	18	6	75	Kilmichly.		1713 Ditto 15th.	25	10
7	Keos.		1727 Ditto 1st.	13	10	76	Delavore.	Abernethy.	1724 Sept. 11th.	54	23
8	Kilmuir.		1712 Ditto 1st.	38	11	77	Standy.		1721 May 11th.	35	18
9	Kilmartin.	Sky.	1716 Nov. 1st.	42	15	78	Rothiemurchus.		1744 Nov. 1st.	36	19
10	Egg and Canna.		1728 May 12th.	38	13	79	Dallas Brough.	Forres.	1714 Ditto 4th.	24	13
11	Fort-Augustin.		1712 Oct. 25th.	31	25	80	Cony Gavil.		1714 Ditto 4th.	25	17
12	Inveroy.	Abernath.	1730 Nov. 11th.	17	9	81	Craigroy.		1714 Ditto 4th.	24	16
13	Ilansdo.		1727 Ditto 1st.	25	13	82	Tilidivie.		1714 Ditto 4th.	39	10
14	Milton of Urquhart.		1729 Ditto 11th.	59	14	83	Weller-Moy.		1727 Nov. 11th.	30	22
15	Maryburgh.		1712 Oct. 25th.	84	23	84	East-Cotterouny				
16	Kirktoon in Meikle	Gairloch.	1729 Nov. 29th.	18	13	85	of Letham.		1717 Nov. 11th.	33	20
17	Scrath.		1729 May 1st.	14	12	86	Inverness Raining-} School.	Inverness.	1727 May 15th.	157	93
18	Ullopp.		1729 June 23d.	17	3	87	Scrath of Farrigag.		1730 Ditto 15th.	23	14
19	Lochbarrow.		1729 Dec. 12th.	12	8	88	Inverness.		1727 Ditto 15th.	38	18
20	Bernara.		1723 May 1st.	19	6	89	Farmway.		1741 May 1st.	37	25
21	Lochalh.		1723 Ditto 1st.	14	6	90	Newton of Lyes.		1741 Nov. 1st.	36	24
22	Kilhirn.		1726 July 5th.	14	2	91	Mar.		1721 Aug. 2d.	45	24
23	Auchincrina.		1740 Nov. 1st.	14	4	92	Davio.		1726 Nov. 1st.	26	19
24	Crac.		1740 Ditto 1st.	14	3	93	Glenquhart.	Glasgow.	1723 Ditto 11th.	41	29
25	Davoch.		1721 Feb. 18th.	22	3	94	Belbide.	Dingwall.	1714 May 15th.	129	65
26	Tarfay.	Mull.	1730 Jan. 28th.	27	7	95	Milton of Urquhart.		1733 Nov. 1st.	40	29
27	Kill.		1729 Nov. 1st.	49	11	96	in art.				
28	Kinkenseth.		1721 Ditto 1st.	14	8	97	Ussamung.		1744 Ditto 1st.	25	19
29	Mithal.	Inverary.	1744 Ditto 1st.	18	6	98	Arca.		1745 Ditto 1st.	35	20
30	Shigrim.	Lorn.	1735 Ditto 1st.	19	8	99	Rearg.	Dornoch.	1729 Ditto 1st.	34	20
31	Kilbrandon.		1721 May 15th.	14	4	100	Grual.		1725 Ditto 11th.	33	16
32	Lifone.		1734 Nov. 11th.	23	16	101	Affichybeg.		1729 May 15th.	40	27
33	Mackara.		1733 Ditto 1st.	11	7	102	Kilnanna.		1729 July 1st.	49	22
34	Appin.		1733 Ditto 1st.	28	19	103	Phyne.		1723 Nov. 1st.	42	28
35	Stron.	Dunoon.	1739 Ditto 1st.	40	13	104	Risgill.	Tongue.	1724 Nov. 1st.	47	27
36	Keriton.		1740 Ditto 1st.	17	5	105	Humlich.		1723 Ditto 1st.	23	15
37	Skene.	Kintyre.	1733 Ditto 1st.	25	5	106	Weydale.	Caitneff.	1730 Ditto 11th.	48	32
38	Sealraig.		1741 May 1st.	17	4	107	Stroma.		1726 Nov. 1st.	49	32
39	Jura.		1743 Nov. 1st.	28	4	108	Knockinnon.		1712 Aug. 2d.	43	27
40	Kilchiton.		1743 Ditto 1st.	19	7	109	Strathallale.		1730 Nov. 11th.	47	22
41	Colgaithe.	Dumbarton.	1719 Ditto 1st.	60	23	110	Quoykale.		1730 Ditto 11th.	47	25
42	Leterainh.		1719 Ditto 1st.	59	20	111	Tramulter.		1714 May 15th.	37	28
43	Gairnharry.		1723 Ditto 1st.	27	21	112	Harray.	Caithon.	1712 Mar. 18th.	65	36
44	Maitland.		1719 Ditto 24th.	51	45	113	Caithon.		1749 Nov. 1st.	42	29
45	Gartmore.	Dunblane.	1717 Ditto 1st.	56	29	114	Grosy.		1744 May 15th.	37	28
46	Amey.		1721 Ditto 1st.	26	46	115	Inglay.		1728 Nov. 1st.	24	18
47	Strathlyon.		1713 Ditto 1st.	38	19	116	Murwick.		1743 Ditto 1st.	14	16
48	Glenalock.	Auchterarder.	1746 Ditto 1st.	80	45	117	Grosnay.		1719 Feb. 2d.	26	14
49	Glencaer.		1728 Ditto 1st.	66	37	118	Hoy.		1741 Nov. 1st.	40	28
50	Aschermuthill.		1715 Ditto 1st.	26	25	119	Orphic.		1743 Mar. 1st.	44	30
51	Glenarmy.		1729 Ditto 1st.	18	15	120	Ground-Water.		1728 Nov. 1st.	38	27
52	Glenalmond.		1729 Ditto 1st.	42	23	121	Seunna.		1721 May 15th.	40	28
53	Lochen End.	Dunkeld.	1725 Nov. 1st.	22	14	122	Tarph.	Kirkwall.	1727 Nov. 1st.	51	13
54	Glenachy.		1735 Nov. 1st.	39	13	123	Obick.		1717 Ditto 1st.	26	22
55	Stronan.		1716 Feb. 10th.	25	16	124	Collay.		1729 May 15th.	41	26
56	Grandully.		1729 Nov. 11th.	48	24	125	Wultry.	North Isles.	1716 Mar. 23d.	59	28
57	Askonag.		1729 Ditto 1st.	39	14	126	Uphouff.		1724 May 15th.	47	23
58	Morinsh.		1721 Ditto 1st.	39	14	127	Norbie.	Zetland.	1713 Jan. 23d.	45	29
59	Glenquich.		1731 May 15th.	44	20	128	Sanwick.		1713 Aug. 2d.	50	40
60	Glenue.		1743 Nov. 1st.	37	17	129	Benita.		1713 Jan. 23d.	47	27
61	Stile of Clinty.	Meikle.	1744 Ditto 1st.	28	19	130	Cuningburgh.		1724 Nov. 11th.	32	23
62	Glenprofan.	Forfar.	1739 Ditto 1st.	30	16	131	Gels in Fair-lie.		1734 May 15th.	44	33
63	Glenquhart.	Fordean.	1717 May 1st.	20	8	132	Fons.		1733 Ditto 2d.	28	20
64	Tullisair.	Kincardine O'Neil.	1717 June 1st.	91	31	133	Half-Morton.	Middlesex.	1720 May 15th.	32	27
65	Balnure.		1711 Nov. 11th.	22	22	134	Orphan-Hospital.	Edinburgh.	1733 Nov. 11th.	26	14
66	Inverry.		1713 April 2d.	42	12	135	Town of Edinburgh.	Dano.	1741 Ditto 11th.	100	58
67	Rappachy.		1738 Nov. 1st.	54	31	136	Poon-houk.				
68	Swathgimick.		1740 Ditto 1st.	44	20	137					
69	Fudy.		1743 Ditto 1st.	45	15	138					

2355 1015

2187 2611